

Álitsgerð fyrir Ábyrgðasjóð launa.

**Úttekt á ástæðum útgjaldaaukningar
hjá Ábyrgðasjóði launa.**

**VINNUMÁLA
STOFNUN**

**Unnið af Harra Ormarssyni lögfræðingi
sept – nóv 2004**

Álitsgerð um útgjaldaaukningu hjá Ábyrgðasjóði launa

Samantekt um helstu niðurstöður

Ástæða þess að farið var í samantekt álits þessa er að mikil aukning hefur orðið á síðustu árum á greiðslum úr Ábyrgðasjóði launa. Hafa greiðslur úr sjóðnum tvöfaldast frá árinu 2001 til 2002 og 2003 og stefnir í enn meiri aukningu á þessu ári.

Í álitsgerðinni er komist að þeirri niðurstöðu að meginorsök útgjaldaaukningarinnar er gríðarleg fjölgun gjaldprotaskipta á búum fyrirtækja og fleiri stærri gjaldprot en áður hefur verið.

Ábyrgð stjórnenda fyrirtækja vegur einnig þungt, því bú eru í mörgum tilfellum að koma alltof seint til skipta og mikill meirihluti þrotabúa er eignalaus, þannig að lítið sem ekkert fæst upp í kröfur. Er það m.a. vegna ákveðinna flöskuhálsa varðandi framkvæmd fjárnáma, en Sýslumannsembættið í Reykjavík sætir talsverðri gagnrýni fyrir mikinn seinagang í afgreiðslu fjárnámsbeiðna. Það hefur í för með sér að oft á tíðum eru fyrirtæki farin á kennitölufلاك og búin skjóta undan eignum. Í álitinu er einnig komist að þeirri niðurstöðu að breytt viðskiptaumhverfi þar sem lánastofnanir eiga nú orðið svokölluð allsherjarveð í öllum eignum fyrirtækja eigi sinn þátt í að lítið fæst greitt upp í kröfur annarra kröfuhafa.

Einnig er bent á hinn langa ábyrgðartíma lífeyrissjóðsiðgjalda sem þátt í útgjöldunum og því velt upp hvort ekki megi standa betur að innheimtu þeirra en nú er gert.

Við lauslega könnun á vinnubrögðum skiptastjóra hefur komið í ljós að þeir virðast oft á tíðum kanna launakröfur misjafnlega vel og tilhneiging virðist vera til að láta hjá líða að taka afstöðu til launakrafna með ígrunduðum hætti í þeim tilvikum sem bú eru eignalaus og ekki til fjármunir til að fara vel ofan í kröfurnar.

Í álitinu er bent á að algengt sé að sami aðili hafi átt sæti í stjórn fleiri en eins fyrirtækis sem hefur orðið gjaldþrota og því álitamál hvort ekki sé orðið tímabært að setja einhverjar hömlur á að aðilar sem hafi stofnað eða setið í stjórn gjaldþrota fyrirtækja geti stofnað til nýs reksturs eða setið í stjórn nýrra fyrirtækja eða hvort ekki megi gera auknar kröfur um tryggingar í slíkum tilfellum.

Í álitinu er svo einnig fjallað um skaðabótaábyrgð stjórnenda fyrirtækja og komist að þeirri niðurstöðu að á heildina lítið virðast dómstólar vera nokkuð umburðalyndir gagnvart stjórnendum í fjárhagslega bágstöddum hlutafélögum að því er varðar aðgerðir þeirra skömmu fyrir gjaldprot, svo lengi sem að þeir framkvæma í góðri trú.

Í álitinu er svo greint frá helstu úrræðum sem gætu leitt til lækkunar útgjalda Ábyrgðasjóðs. M.a. er lagt til að breyta þurfi gjaldþrotalögum þannig að krefjast megi gjaldprotaskipta hjá hlutafélögum, þótt stjórnarmaður eða framkvæmdastjóri hafi ekki mætt sannanlega boðaður til fyrirtöku hjá sýslumanni. Brýn nauðsyn er einnig á Sýslumannsembættið í Reykjavík sé skilvirkara þannig innheimtumál dragist ekki úr hófi fram í meðförum þess og slík lagabreyting yrði til þess fallinn að hraða afgreiðslu mála.

Auka þyrfti skilvirkni í innheimtu lífeyrissjóðsiðgjalda og því velt upp hvort ekki megi stytta ábyrgðartímann á lífeyrissjóðsiðgjöldunum. Gera verður einnig auknar kröfur til vinnubragða skiptastjóra, þannig að þeir kanni eins vel og hægt er hvað liggur á bak við launakröfur sem berast. Er lagt til að skiptastjórum verði með einhverjum hætti gert að gera grein fyrir hvaða gögn lágu til grundvallar umsagnar um samþykka launa – og lífeyrissjóðskröfu í bú.

Einnig er lagt til að auka megi virkni Ábyrgðarsjóðs gagnvart þrotabúum og auka skilvirkni í afgreiðslu mála, en vinna við rafræna skráning krafna hefur þegar verið hafin.

Að lokum er lagt til að Ábyrgðarsjóður kanni í auknum mæli endurkröfurétt á hendur stjórnendum hlutafélaga í þeim tilvikum sem ábyrgð virðist líkleg.

Efnisyfirlit

1.	Inngangur.....	1
2.	Efni álitserðarinnar.....	2
3.	Hlutverk Ábyrgðasjóðs	2
4.	Meginástæður útgjaldaaukningarinnar	3
4.1.	Greiddar kröfur til þrotabúa	3
4.2.	Gjaldþrotaskipti á búum lögaðila – tölulegar upplýsingar	3
4.3.	Stærri gjaldþrot.....	4
4.4.	Greiðslur úr Ábyrgðasjóði eftir atvinnugreinum á milli ára	4
4.5.	Aldur gjaldþrota fyrirtækja. Fjöldi eignalausra búa.....	5
4.6.	Nýskráning fyrirtækja – tölulegar upplýsingar	6
4.7.	Almennar launahækkunarir	7
4.8.	Nýir útgjaldaliðir	7
4.9.	Vaxtakostnaður.....	7
4.10.	Lögfræðikostnaður	8
4.11.	Endurtekin gjaldþrot hjá sömu aðilum	9
4.12.	Bú koma seint til skipta.....	12
4.13.	Flöskuhálsar í kerfinu.....	12
4.14.	Verklagsreglur við innheimtu gjalda.....	15
4.15.	Breytt viðskiptaumhverfi.....	15
4.15.1.	Lánastofnanir og fjármálaforirtæki	16
4.15.2.	Lögin um sammingsveð	17
4.15.3.	Lífeyrissjóðirnir.....	18
4.15.4.	Meðferð skiptastjóra á kröfum	18
4.15.5.	Ábendingar skiptastjóra vegna ætlaðra brota	20
5.	Ferill við afgreiðslu launakrafna og lífeyrissjóðskrafna	22
6.	Ábyrgð stjórnenda og framkvæmdastjóra fyrirtækja	23
7.	Mögulegar úrbætur.....	26
7.1.	Lagabreytingar	26
7.1.1.	Lækkun bótafjárhæðar.....	26
7.1.2.	Stytting ábyrgðartíma á lífeyrissjóðsiðgjöldum	27
7.1.3.	Breytingar á gjaldþrotalögum.....	27
7.2.	Önnur úrræði	27
7.2.1.	Skipulagsbreytingar hjá sýslumönnum og dómstólum	27
7.2.2.	Takmörkun á heimildum til að stofna ný félög.....	28
7.2.3.	Bætt vinnubrögð skiptastjóra	28
7.2.4.	Auka skilvirkni í afgreiðslu mála	29
7.2.5.	Endurkröfur á hendur stjórnendum	29
8.	Samantekt.....	29

1. Inngangur.

Í byrjun september 2004 fór Gissur Pétursson, forstjóri Vinnumálastofnunar þess á leit við mig að ég tæki saman álitserð fyrir Ábyrgðasjóð launa um ástæður útgjaldaaukningar úr sjóðnum og hvaða úrræði væru mögulega tæk til að sporna við þróuninni, en í ár stefnir í met hvað varðar greiðslur úr sjóðnum.

Mikil aukning hefur orðið á síðustu árum á greiðslum úr Ábyrgðasjóði launa. Heildargreiðslur Ábyrgðasjóðs launa árið 2003 námu rúmum 733 milljónum króna. Aukning frá fyrra ári samsvarar 2,54% og frá árinu 2001 um 106%. Útgjöld vegna þrotabúa á árinu 2003 voru tæpar 716 milljónir króna. Greiðslur vegna vangoldinna launa og slita á ráðningarsamningi námu um það bil 336,7 milljónum króna og vegna vangoldinna lífeyrissjóðsiðgjalda 228,5 milljónum króna. Launagreiðslurnar lækkuðu hlutfallslega miðað við árið 2002 um 10,79% en lífeyrissjóðsgreiðslurnar jukust um 37,6 %. Lögfræði og innheimtukostnaður hefur einnig aukist verulega á milli ára, en árið 2001 var hann rétt rúmar 12 milljónir, árið 2002 var hann tæpar 28 milljónir og árið 2003 rúmar 47 milljónir. Greiðslur vegna greiðsluerfiðleika fyrirtækja námu um 17,8 milljóna króna á síðasta ári.

2. Efni álitserðarinnar

Verkefnið lýtur að því að kanna hvaða ástæður liggja að baki aukningunni og jafnframt kanna hvort einhverjar leiðir séu færar til að spyrna við útgjaldaaukningunni, en fari sem horfir munu útgjöld sjóðsins nema um 800 milljónum króna á árinu 2004.

Útgjaldaaukningin á sér vafalaust allmargar skýringar. Nærtækast er að benda á tölulegar upplýsingar um gríðarlega fjölgun gjaldþrotaskipta og stærri gjaldþrot en áður, en ýmis önnur atriði geta einnig vegið þungt, svo sem lagaumhverfi sjóðsins, breytt viðskiptaumhverfi, réttarkerfið og réttarvörsluaðila, hækkun á lögmannspóknum og vinnubrögð skiptastjóra svo dæmi séu nefnd.

Einnig verður reynt að greina hvað veldur því að launa – og lífeyrissjóðskröfur ná að safnast upp hjá fyrirtækjum og af hverju bú reynast oft á tíðum eignalaus. Verður í því sambandi skoðað hvort slaknað hafi á innheimtu opinberra gjalda og hjá lífeyrissjóðunum og hvaða verklagsreglur gilda um innheimtuferilinn hjá þessum aðilum. Voru sendar fyrirspurnir til Tollstjórans í Reykjavík, Ríkislögreglustjóra og samhljóða fyrirspurnir til stærstu lífeyrissjóðanna um innheimtuferlið hjá þeim.

Fram á það var farið að sérstaklega yrði skoðuð ábyrgð forsvarsmanna fyrirtækja. Í álitserðinni verður því einnig að finna umfjöllun skyldu fyrirsvarsmanna fyrirtækja til að óska eftir gjaldþrotaskiptum samkvæmt gjaldþrotalögum og fjallað um skaðabótaábyrgð stjórnenda fyrirtækja í tengslum við gjaldþrot.

Við vinnslu álitserðarinnar var m.a. rætt við lögmenninga Ástráð Haraldsson hrl., Ragnar Hall, hrl., Kristinn Bjarnason, hrl., Arnór Halldórsson, hdl., Guðmund Þór Jónsson, hdl. og Þorstein Einarsson, hrl.

3. Hlutverk Ábyrgðasjóðs

Greiðslur úr Ábyrgðasjóði launa byggja á lögum ar. 88/2003, ásamt reglugerð um ábyrgðarsjóð launa ar. 462/2003. Lögin eru sett með hliðsjón af tilskipun Evrópuráðsins frá 20. október 1980, um samræmingu á lögum aðildarríkjanna um vernd til handa launþegum verði vinnuveitandinn gjaldþrota (80/987/EBE)

Samkvæmt 1. gr. laganna er markmið þeirra að tryggja launamönnum og lífeyrissjóðum greiðslur vegna vangoldinna krafna þeirra við gjaldþrot vinnuveitenda

þeirra eða þegar dánarbú er til opinberra skipta og erfingjar ábyrgjast ekki skuldbindingar.

Samkvæmt 2. gr. laganna skal starfrækja Ábyrgðasjóð launa sem ábyrgist greiðslu á kröfum um vangoldin laun, bætur vegna slita á ráðningarsamningi, orlof, bætur vegna vinnuslysa og lífeyrissjóðs hins vegar hafi verið viðurkennd sem forgangkrafta í búið samkvæmt 112. gr. laga um gjaldþrotaskipti, með þeim fyrirvara þó að sjóðurinn hefur ávallt lokaorðið um það hvaða kröfur njóti ábyrgðar. Þannig er Ábyrgðasjóði launa heimilt að hafna ábyrgð á kröfum sem skiptastjóri hefur samþykkt sem forgangskröfu ef sjóðurinn telur þá niðurstöðu skiptastjóra ekki uppfylla lagaskilyrði.

Í lögnum eru svo nánar tiltekin skilyrði greiðslna úr Ábyrgðasjóði og um ábyrgðartímabil. En megin skilyrði greiðslna úr sjóðnum er að krafa launamanns annars vegar og lífeyrissjóðs hins vegar hafi verið viðurkennd sem forgangkrafta í búið samkvæmt 112. gr. laga um gjaldþrotaskipti, með þeim fyrirvara þó að sjóðurinn hefur ávallt lokaorðið um það hvaða kröfur njóti ábyrgðar. Þannig er Ábyrgðasjóði launa heimilt að hafna ábyrgð á kröfum sem skiptastjóri hefur samþykkt sem forgangskröfu ef sjóðurinn telur þá niðurstöðu skiptastjóra ekki uppfylla lagaskilyrði.

Einnig ábyrgist sjóðurinn greiðslu skiptatryggingar og eðlilegs kostnaðar kröfuhafa vegna innheimtu kröfunnar skv. 9. gr. laganna.

Í lögnum er gert ráð fyrir að ávallt skuli lýsa heildarkröfu launamanns, en jafnframt gera grein fyrir þeim greiðslum sem hugsanlega geta komið til frádráttar, ella getur reynt á endurkröfurétt sjóðsins, sbr. 6. gr. og 26. gr. laganna

4. Meginástæður útgjaldaaukningarinnar

4.1. Greiddar kröfur til þrotabúa

Af samanburðartölum sést að greiðslur til þrotabúa hafa aukist jafnt og þétt:

- Árið 2001 voru greiddar kröfur voru vegna 320 þrotabúa.
- Árið 2002 voru greiddar kröfur til 560 þrotabúa.
- Árið 2003 voru greiddar kröfur til 714 þrotabúa.

4.2. Gjaldþrotaskipti á búum lögaðila – tölulegar upplýsingar

Af upplýsingum um fjölda gjaldþrotaskipta er ljóst, að gríðarleg fjölgun gjaldþrotaskipta á búum fyrirtækja á milli árána 2001-2003 hlýtur að teljast meginástæða hinnar gríðarlegu útgjaldaaukningu sjóðsins. Helst það í hendur við aukinn fjölda greiðslna úr ábyrgðarsjóði eins og sjá má af neðangreindum upplýsingum:

- **Árið 2001** fjöldi gjaldþrota var 291 hjá einstaklingum og 381 hjá lögaðilum eða samtals **679**
- **Árið 2002** fjöldi gjaldþrota var 369 hjá einstaklingum og 572 hjá lögaðilum eða samtals **941**

- **Árið 2003** fjöldi gjaldþrota var 387 hjá einstaklingum og 687 hjá lögaðilum eða samtals 1074¹

4.3. Stærri gjaldþrot

Ástæður útgjaldaaukningarinnar verður einnig rakin til mun fleiri stærri gjaldþrota á milli ára:

- **Árinu 2001** voru einkum tvö þrotabú sem stóðu upp úr, þ.e. Nasa Bolungarvík af með rúmlega 25 milljónir króna kröfur greiddar og Thermo Plus hf. með rúmlega 20 milljónir króna.
- **Árið 2002** voru sjö stór gjaldþrot áberandi þar sem greiddar kröfur námu frá rúmlega 20 milljónum upp í rúmlega 52 milljónir króna.
- **Á árinu 2003** voru átta fyrirtæki þar sem greitt var frá 20 milljónum króna til 46 milljóna króna.

Vísast nánar til meðfylgjandi yfirlita yfir heildargreiðslur úr Ábyrgðarsjóði launa

4.4. Greiðslur úr Ábyrgðarsjóði eftir atvinnugreinum á milli ára

Af greiðslum Ábyrgðarsjóðs eftir atvinnugreinaflokkun má sjá að gjaldþrotin virðast vera hvað mest í eftirfarandi atvinnugreinum:

Árið 2001

- Verslun og viðgerðarþjónusta (um 60 milljónir kr. greiddar)
- Byggingarstarfsemi og mannvirkjagerð (47 milljónir)
- Ýmis sérhæfð þjónusta (34 milljónir)²
- Vélsmiði og vélaviðgerðir (33 milljónir)
- Fiskveiðar (29 milljónir)
- Fast á eftir koma fyrirtæki í fataiðnaði, matvælaiðnaði, útgáfustarfsemi, gúmmí – og plastiðnaði, rafmagnsiðnað og hótél og veitingarekstri með greiðslur á bilinu 15 – 18 milljónir.

Frá 1. janúar til 30. september 2002³:

- Ýmis sérhæfð þjónusta (97 milljónir)
- Verslun og viðgerðarþjónusta (78 milljónir)
- Hótél og veitingahúsarekstur (62 milljónir)
- Samgöngur og flutningar (43 milljónir)
- Byggingarstarfsemi og mannvirkjagerð (41 milljón)
- Málmiðnaður (35 milljónir)
- Pappír – og útgáfustarfsemi (30 milljónir)
- Fyrirtæki í matvælaiðnaði, fataiðnaði, fjármálaþjónustu, samfélagsþjónustu og annarri ótilgreindri starfsemi eru svo með greiðslur á bilinu 11-18 milljónir.

Árið 2003

- Ýmis sérhæfð þjónusta (115 milljónir)

¹ Skv. uppl. frá Lánstraust ehf. 15. september 2004.

² Með sérhæfðri þjónustu er að miklu leiti átt átt við tölvu- og tæknifyrirtæki.

³ Byggt á svari Ábyrgðarsjóðs við fyrirspurn Jóhönnu Sigurðardóttur, alþm. Unnið í sept. – okt. 2002.

- Pappírsiðnaður og útgáfustarfsemi (105 milljónir)
- Byggingastarfsemi og mannvirkjagerð (104 milljónir)
- Verslun og ýmis viðgerðarþjónusta (99 milljónir)
- Hótel og veitingarekstur (57 milljónir)
- Önnur samfélagsþjónusta og félagastarfsemi (40 milljónir)
- Fiskveiðar (37 milljónir)
- Samgöngur og flutningar (37 milljónir)
- Matvælaíðnaður (32 milljónir).

Vísast að öðru leyti til meðfylgjandi yfirlita greiðslna úr Ábyrgðarsjóði launa eftir atvinnugreinaflokkun.

4.5. Aldur gjaldþrota fyrirtækja. Fjöldi eignalausra búa.

Það sem einkennir gjaldþrot fyrirtækja í dag er að búin eru í flestum tilvikum eignalaus. Einnig er um þriðjungur þessara fyrirtækja yngri en fjögurra ára. Við lauslega yfirferð á málaskrá Héraðsdóms Reykjavíkur sést að af þeim 167 einkahlutafélögum sem úrskurðuð voru gjaldþrota á árinu 2001 eru 62 fyrirtæki yngri en 4 ára, þ.e stofnuð 1998 og síðar. Af þessum 167 félögum voru 109 þegar afgreidd sem eignalaus bú, en greiðst hafði upp í forgangskröfur í 10 búum. Aðeins í einu búi sem lokið var skiptum í hafði greiðst eitthvað upp í almennar kröfur. Í 33 tilfellum var skiptum ólokið. Sex hlutafélög voru tekin til skipta árið 2001, þar af voru tvö eignalaus, eitt afhent til frjálsra umráða en skiptum ólokið í þremur búum.

Árið 2002 eru 298 einkahlutafélög úrskurðuð gjaldþrota hjá Héraðsdómi Reykjavíkur, af þeim voru 92 stofnuð 1999 og síðar. Af þessum félögum voru 216 þegar afgreidd sem eignalaus bú, en greiðst hafði upp í forgangskröfur í 16 búum. Í sex búum sem lokið var skiptum í hafði greiðst eitthvað upp í almennar kröfur. Í 57 tilfellum var skiptum ólokið. Tíu hlutafélög voru tekin til skipta árið 2002, þar af voru sjö eignalaus en skiptum ólokið í þremur búum.

Árið 2003 eru 357 einkahlutafélög úrskurðuð gjaldþrota hjá Héraðsdómi Reykjavíkur af þeim voru 98 stofnuð á árinu 2000 og síðar. Af þessum félögum voru 228 þegar afgreidd sem eignalaus bú, en greiðst hafði upp í forgangskröfur í sjö búum. Í fjórum búum sem lokið var skiptum í hafði greiðst eitthvað upp í almennar kröfur. Í 98 tilfellum var skiptum ólokið. Sextán hlutafélög voru tekin til skipta árið 2003, þar af voru fimm eignalaus, greiðst hafði upp í forgangskröfur í einu búi og eitt afhent til frjálsra umráða en skiptum ólokið í níu búum.

Sjá töflu hér að neðan varðandi einkahlutafélög

	Fjöldi einkahlutafélaga úrskurðuð	Yngri en 4 ára	Eignalaus bú	Greitt upp í forgangskröfur	Ólokið
2001	167	62	109	10	33
2002	298	92	216	16	57
2003	357	98	228	7	98

Samkvæmt upplýsingum frá Héraðsdómi Reykjavíkur eru bréf send nokkuð reglulega til skiptastjóra sem búnir eru að vera lengur en 6 mánuði með þrotabú. Margir senda bréf til baka og útskýra gang mála eða gera gangskör í að ljúka málum. Alltaf eru þó einhverjir sem svara ekki bréfunum og eru það e.t.v. þeir sem hafa engar afsakanir. Örfáir lögmenn hafa í nokkrum tilvikum verið teknir fyrir eftir að borist hefur kvörtun frá skiptabeiðendum eða þrotamönnunum sjálfum. Hefur þeim þá verið sent bréf og spurst fyrir um fleiri þrotabú sem þeir hafa átt ólokið en ekki hefur verið kvartað yfir. Síðan hafa þeir verið boðaðir í dóminn og í einhverjum tilvikum hafa verið skipaðir nýir skiptastjórar. Þeir skiptastjórar, sem ekki gefa fullnægjandi eða engar skýringar á drætti og liðinn er lengri tími frá því þeir voru skipaðir en eðlilegt má teljast, fá engin mál þar til þeir hafa lokið þeim málum sem fyrirleggjandi eru.

Ekki verður þó séð af málaskrá Héraðsdóms að þessi “regla” sé algild. Virðist a.m.k. sem sumir lögmenn fái úthlutað búum þó þeir hafi ekki lokið skiptum í eldri þrotabúum. Er t.d. einn lögmaður með 3 ólokin bú sem honum voru úthlutað árið 2001, en hefur engu að síður verið skipaður skiptastjóri í þó nokkrum þrotabúum á árinu 2003. Annar lögmaður er með 4 ólokin bú frá árinu 2002, en hefur engu að síður verið skipaður skiptastjóri í 6 þrotabúum árið 2003 og er þeim öllum ólokið. Það skal þó tekið fram að eðlilegar skýringar kunna að liggja á bak við hvers vegna skiptum er ekki lokið og því hafi viðkomandi lögmenn verið skipaðir skiptastjórar í öðrum þrotabúum. Almennt séð virðast þó þessi mál vera í nokkuð góðu horfi, en um 7-8 lögmenn eiga ólokið fleiri en 4 búum frá árunum 2002 og 2003. Ekki voru könnuð gögn frá árinu 2004, þannig að ekki er útilokað að viðkomandi lögmenn hafi verið skipaðir skiptastjórar í fleiri búum.

4.6. Nýskráning fyrirtækja – tölulegar upplýsingar

Skráðum félögum í hlutafélagaskrá hefur fjölgað verulega á allra síðustu árum og segja má að fjölgun nýskráninga haldist í hendur við aukinn fjölda gjaldþrotaskipta:

- Á árinu 2001 voru 1.871 nýskráning.
- Árið 2002 voru skráningarnar 3.120.
- Árið 2003 voru þær 2.389.

Heildarfjöldi skráðra fyrirtækja, hlutafélaga og einkahlutafélaga var eftirfarandi:

- Árið 2001, 15.037.
- Árið 2002, 17.588.
- Árið 2003, 19.262.⁴

Ástæður þessarar fjölgunar má væntanlega að miklum hluta rekja til breytinga á skattkerfmu, en með lögum nr. 133/2001, nú 56. gr. laga nr. 90/2003, um tekju- og eignaskatt var einstaklingum í atvinnurekstri gert kleyft að stofna einkahlutafélag sem tæki við öllum eignum og skuldum atvinnurekstrarins án þess að sú yfirfærsla hefði í för með sér skattskyldar tekjur fyrir eigandann eða félagið að uppfylltum tilteknum skilyrðum. Tekið skal fram að ekki er endilega þar með sagt að um fjölgun nýrra fyrirtækja sé að ræða, heldur aðeins að menn hafi verið að breyta um rekstrarform.

⁴ Skv. uppl. frá Hagstofu Íslands.

4.7. Almennar launahækkunar

Telja verður að launahækkunar á almennum vinnumarkaði geti átt einhvern þátt í auknum útgjöldum sjóðsins:

- Dagvinnulaun milli 1. ársfjórðungs 2000 til 1. ársfjórðungs 2001 hækkuðu að meðaltali um 13,7% á tímabilinu.⁵
- Dagvinnulaun vegna 1. ársfj. 2001 til 1. ársfj. 2002 hækkuðu að meðaltali um 5,8%.⁶
- Regluleg laun á milli 1. ársfjórðungs 2002 og 1. ársfjórðungs 2003 hækkuðu að meðaltali um 5,1%.⁷

4.8. Nýir útgjaldaliðir

- Ábyrgð á viðbótarlífeyrissparnaði kom til framkvæmda 1. janúar 2004 og þá einungis vegna þeirra fyrirtækja sem tekin voru til gjaldþrotaskipta eftir þann tíma. Nokkur óvissa ríkir því um hvaða áhrif þetta hefur á útgjöld sjóðsins.
- Hækkun ábyrðar á launakröfum úr 232.347 kr. í 250.000 kr. tók gildi 1. apríl 2003, sbr. 28. gr. laganna um Ábyrgðasjóðinn. Ekki er þó víst að þetta hafi mikil áhrif á útgjaldaaukninguna þar sem fjárhæðin, fyrir breytingu, var miðuð við þrefaldar atvinnuleysisbætur á mánuði. Í dag eru atvinnuleysisbætur 88.760 kr., þannig að ef greitt væri samkvæmt því sem áður var þá væri hámarksfjárhæðin í dag 266.280 kr.
- Í ágúst 2003 tóku í gildi reglur um greiðslur á innheimtukostnaði lífeyrissjóðanna, sem tóku til þeirra gjaldþrota sem urðu eftir 14. mars 2003, sbr. reglur 644/2003.

4.9. Vaxtakostnaður

Vaxtakostnaður hefur aukist gríðarlega. Vaxtagreiðslur úr sjóðnum voru eftirfarandi:

- Á árinu 2001 greiddar um 36 milljónir króna.
- Árið 2002 voru greiddar um 100 milljónir króna.
- Árið 2003 um 105 milljónir króna.

Aðalástæðan fyrir miklum vaxtakostnaði er að kröfur bera vexti frá gjalddaga til greiðsludags. Þannig geta t.d. lífeyrissjóðskröfur sem hafa verið í vanskilum í 18 mánuði verið greiddar með vöxtum sem ná yfir allt upp í 30 mánaða tímabil, en það ræðst af því hvenær umsagnir skiptastjóra berast og hvenær Ábyrgðasjóður afgreiðir þær. Í þrotabúi DV bárust umsagnir skiptastjóra um lífeyrissjóðskröfur einu ári eftir úrskurðardag, en tekið skal fram að þar var um mikinn fjölda krafna að ræða.

⁵ Fréttatilkynning frá Kjararannsóknarnefnd 12. júní 2001.

⁶ Fréttatilkynning frá Kjararannsóknarnefnd 10. júlí 2002.

⁷ Fréttatilkynning frá Kjararannsóknarnefnd 23. júní 2003.

Ársvextir eru í kringum 12% og þegar svo langur tími líður geta vextir numið allt að 35% af kröfufjárhæð í einstökum tilfellum. Vaxtakostnaður á lífeyrissjóðskröfum vegna ársins 2003 var rétt tæpur 25% af höfuðstól krafna. Vextir á laun eru lægri vegna styttri ábyrgðartíma, en á árinu 2003 var vaxtakostnaðurinn rúm 13% af höfuðstóli launakrafna. Hluti af skýringunni á þessum kostnaði er einnig sá að Ábyrgðarsjóður þarf oft á tíðum að óska eftir frekari upplýsingum eða gögnum frá skiptastjórum og er allur gangur á því hve langan tíma það tekur að fá umbeðnar skýringar. Á meðan safnar krafan vöxtum. Aukinn mála fjöldi hefur einnig haft í för með sér að Ábyrgðarsjóður hefur ekki alltaf haft tök á að afgreiða kröfur innan 4 vikna, eins og áskilið er í lögnum, og því hafa safnast upp vextir einnig vegna þess. Einnig má rekja aukinn vaxtakostnað til þess hve erfiðlega gengur hjá kröfuhöfum að ná fram árangurslausum fjárnámum og eftir atvikum gjaldþrotaskiptum, en talsverð aukning hefur orðið á mála fjölda hjá stjórn Ábyrgðarsjóðs launa skv. 7. gr. laganna um Ábyrgðarsjóðinn, en skilyrði þess að greitt úr sjóðnum án undanfarinna gjaldþrotaskipta er að staðfesting um eignaleysi liggi fyrir. Allur seinagangur í innheimtu þessara krafna bitnar því vafalítið á sjóðnum, auk þess sem annar kostnaður, s.s. innheimtukostnaður eykst.

4.10. Lögfræðikostnaður

Aukning útgjalda vegna lögfræðikostnaðar hefur haldist nokkuð í hendur við fjölgun gjaldþrotaskipta og útgjöld sjóðsins vegna launa – og lífeyrissjóðskrafna. Um ábyrgð sjóðsins á innheimtukostnaði gilda reglur nr. 644/2003. Lögfræðikostnaður hefur rúmlega tvöfaldast frá árinu 2001:

- Á árinu 2001 voru greiddar um 15 milljónir króna í kostnað, þar af 3 milljónir vegna skiptatrygginga.
- Árið 2002 voru greiddar um 30 milljónir, þar af 8 milljónir vegna skiptatrygginga.
- Árið 2003 voru greiddar um 33 milljónir, þar af 13 milljónir vegna skiptatrygginga.

Þess ber að geta að fjárhæð skiptatryggingar hjá Héraðsdómi Reykjavíkur eru nú almennt 250.000 krónur, en var árið 2001 almennt 150.000 krónur. Þessi upphæð mun þó vera mishá eftir því hvaða dómstólar eiga í hlut.

Greiðslur á dæmdum málskostnaði hafa einnig aukist verulega:

- Árið 2001 greiddi sjóðurinn rúmlega 4 milljónir króna vegna dæmdu málskostnaðar,
- Árið 2002 rúmlega 9 milljónir króna.
- Árið 2003 voru greiddar ríflega 14 milljónir króna.

Samkvæmt upplýsingum frá Héraðsdómi Reykjavíkur hefur dæmdur málskostnaður til lögmanna tekið breytingum. Taflan Hjá Héraðsdómi Reykjavíkur sem notast er við í útivistarmálum er frá hausti 2001. Aðeins var þó um smávægilegar breytingar að ræða í samræmi við almennar verðlagsbreytingar. Hafa engar breytingar verið gerðar á henni eftir það. Málskostnaðarupphæðin miðast við lágmarkskostnað (birting+þingfesting) og lágmarksþóknun, 10.000 kr., auk vissrar prósentu af höfuðstól, sem fer lækkandi eftir því sem höfuðstóllinn hækkar. Við 10.000 kr. verður

málskostnaður 18.500 kr. (án vsk.) sem þýðir þá lágmarksfjárhæð + 35% af höfuðstól. Þá gera þetta 13,5% við 100.000 kr., 12% við 250.000 kr., 11,5% við 500.000 kr., 10,8% við 1.000.000 kr., 5,8% við 5.000.000 kr. og 4% við 10.000.000 kr. Hámarksfjárhæð hjá Héraðsdómi Reykjavíkur er 415.000 kr. án vsk. og 517.000 kr. með vsk. Innborganir eru dregnar frá höfuðstól við ákvörðun málskostnaðar.

Lögmenn hafa krafist hærri málskostnaðar í vinnulaunamálum, enda séu þau mál flóknari en venjuleg skuldamál og krefjist meiri vinnu. Hefur yfirleitt verið bætt einhverju örlitlu á þau mál en jafnframt tekið tillit til þess að ekki þarf að greiða þingfestingargjald að fjárhæð 3.500 kr. í þeim málum.

Í munnlega fluttum málum er oft miðað við tímagjald lögmanna sem leggja fram yfirlit yfir þann tíma, sem farið hefur í mál, með málskostnaðarreikningi. Algengt tímagjald er 8.500 kr. auk vsk. en vsk. er innifalin í málskostnaðarfjárhæð sé ekki annað tekið fram. Í málum, þar sem um gjafsókn hefur verið veitt, leggst þó vsk. ofan á tildæmda fjárhæð.

Hafa ber þó í huga að um greiðslur Ábyrgðarsjóðs launa á innheimtukostnaði vegna krafna sem njóta ábyrgðar sjóðsins gilda reglur nr. 644/2003, er í þeim reglum kveðið á um ákveðnar hámarksgræiðslur vegna innheimtupóknana. Eru kröfur lögmanna um innheimtupóknun ávallt færðar til samræmist við háörkin ef svo ber undir. Samkvæmt upplýsingum starfsmanna Ábyrgðarsjóðs mun algengt að sjóðurinn kalli eftir tímaskýrslum frá lögmönnum og geri athugasemdir þegar þurfa þykir. Athygli vekur að skiptastjórar samþykkja um 96% af umkröfðum innheimtukostnað lögmanna en í ábyrgðarsjóður hefur almennt þurft að lækka þessar fjárhæðir verulega og greiðir almennt um 40% af samþykktum innheimtukostnaði.

4.11. Endurtekin gjaldþrot hjá sömu aðilum

Eitthvað er um að það að sömu rekstraraðilarnir sjáist aftur og aftur sem forsvarsmenn og stofnendur gjaldþrota félaga. Þannig virðast menn með sögu gjaldþrota á bak við sig eiga hægt með að stofna ný og ný félög.

Send var fyrirspurn til Lánstraust hf., varðandi fjölda þeirra einstaklinga og lögaðila sem hafa verið stofnendur eða stjórnarmenn í fleiri en 2 gjaldþrota félögum.

Niðurstöðurnar eru eftirfarandi (m.v. 5. nóvember 2004) :

a) **58** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stofnendur** í **2** félögum (skráðum í Hlutafélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota skv. birtingarreglu LT á þessum gögnum í Rekstrarsöguskrá.

b) **5** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stofnendur** í **3** félögum (skráðum í Hlutafélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota skv. birtingarreglu LT á þessum gögnum í Rekstrarsöguskrá.

c) **0** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT í dag voru **stofnendur** voru stofnendur í **4** félögum (skráðum í Hlutafélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota skv. birtingarreglu LT á þessum gögnum í Rekstrarsöguskrá.

- d) **4** skráðir **lögaðilar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stofnendur** í **2** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota skv. birtingarreglu LT á þessum gögnum í Rekstrarsöguskrá.
- e) **2** skráðir **lögaðilar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stofnendur** í **3** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota skv. birtingarreglu LT á þessum gögnum í Rekstrarsöguskrá
- f) **0** skráðir **lögaðilar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stofnendur** í **4** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota skv. birtingarreglu LT á þessum gögnum í Rekstrarsöguskrá
- g) **490** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **2** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- h) **132** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **3** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- i) **43** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **4** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- j) **14** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **5** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- k) **6** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **6** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- l) **5** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **7** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- m) **3** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **8** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- n) **2** skráðir **einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT voru **stjórnarmenn** í **9** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.
- o) **1** skráður **einstaklingur** í Rekstrarsöguskrá LT var **stjórnarmaður** í **10** félögum (skráðum í Hlutfélagaskrá), **eða fleirum**, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.

Varðandi a-liðinn er það að segja að stofnendur félaga eru ekki skráðir í Rekstrarsöguskrá LT nema þeir hafi verið stofnendur félags sem úrskurðað er

gjaldþrota á fyrstu 3 árunum frá stofnun þess. Verði félag gjaldþrota að þeim tíma liðnum eru stofnendur ekki skráðir í Rekstrarsöguskrá.

Þeir sem eru í stjórn félags sem úrskurðað er gjaldþrota eru alltaf skráðir í Rekstrarsöguskrá LT (miðað er við skráningu stjórnar á úrskurðardeggi) en upplýsingar eru þó ekki birtar fyrr en um 2 eða fleiri félög er að ræða á undangengnu 4 ára tímabili.⁸

Er vert að benda hér sérstaklega á niðurstöður g.-liðar og h.-liðar svars Lánstrausts hf. Samkvæmt g.-lið hafa samtals **490 einstaklingar** samkvæmt Rekstrarsöguskrá LT verið stjórnarmenn í 2 félögum eða fleirum, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum. Samkvæmt h.-lið hafa samtals **123 einstaklingar** í Rekstrarsöguskrá LT verið stjórnarmenn í 3 félögum (skráðum í Hlutafélagaskrá), eða fleirum, sem úrskurðuð hafa verið gjaldþrota á sl. 4 árum.

Í bréfi greinargerð frá lífeyrissjóðnum Framsýn segir eftirfarandi (sjá meðfylgjandi greinargerð sjóðsins dags. 27. september 2004): “*Almennt er rétt að áréttta að lengi hefur verið bent á að aðilum hefur reynst létt að stofna ný fyrirtæki á nýjum kennitölum og halda í raun áfram rekstri fyrirtækja sem fara í gjaldþrot. Eru dæmi um að fyrirtæki séu rekin í 1-2 ár, eða þar til lánadrottinnar knýja þau í þrot. Fyrirsvarsmenn halda áfram á nýrri kennitölu og það oftast en einu sinni, án þess að þeim sé gert að setja fram tryggingar vegna vörslufjár. Er þetta áberandi í veitingarekstri og hjá smærri verktakafyrirtækjum. Rík þörf er á að sporna enn frekar við kennitöluflakki, með því m.a. að setja fram stífari reglur varðandi tryggingar vegna vörslufjár.*”

Hafa öðru hvoru verið uppi raddir í þjóðfélaginu um að setja þyrfti einhverjar takmarkanir á að einstaklingar með slóð gjaldþrota fyrirtækja geti verið í virðisaukaskattskyldum rekstri. Á norðurlöndunum gilda eftirfarandi reglur varðandi heimildir manna til að stofna á ný til reksturs eftir gjaldþrot:

- **Danmörk** – Í dönsku hegningarlögunum nr. 960/2004, eru ákvæði varðandi missi réttar til að vera stofnandi, stjórnandi eða stjórnarmaður í fyrirtækjum sem háð eru opinberum leyfum eða viðurkenningu, hafi maður verið dæmdur fyrir refsiverðan verknað og hætta þyki á að viðkomandi muni misfara með stöðu sína. Í dönsku innheimtulöggjöfinni (Opkrævningsloven) er skatta – og tollyfirvöldum einnig heimilt, undir vissum kringumstæðum, að krefja aðila, sem hefur verið eigandi að eða setið í stjórn fyrirtækis sem tekið hefur verið til gjaldþrotaskipta á síðustu 5 árum á undan og skuldar opinber gjöld, um tryggingu m.a. vegna vörsluskatta vegna stofnunar eða setu í stjórn nýs fyrirtækis, að fjárhæð 50.000 DKR.⁹

⁸ Lánstraust hf.

⁹ Sjá bls. 2 í meðfylgjandi svarbréfi frá Told og Skat dags. 12. nóvember 2004.

Stk. 2. De statslige told- og skattemyndigheder kan pålægge en virksomhed, der anmeldes til registrering m.v. efter skatte- og afgiftslove, hvor opkrævningen reguleres efter denne lov, at stille sikkerhed, såfremt en fysisk eller juridisk person, som er eller inden for de seneste 5 år har været ejer af en anden virksomhed eller medlem af bestyrelsen eller direktionen i en anden virksomhed, der er gået konkurs eller er blevet konstateret insolvent, hvorved told- og

- **Svíþjóð** – Almennt eru ekki neinar takmarkanir á heimildum aðila, sem áður hafa setið í stjórnnum gjaldþrota fyrirtækja, að stofna eða koma að stjórn nýs fyrirtækis. Hægt er þó að dæma menn í “rekstrarbann” refsímáli vegna fjárdráttarbrotu að nánar uppfylltum skilyrðum. Slíkt mun þó vera tiltölulega óvenjulegt.¹⁰

4.12. **Bú koma seint til skipta**

Það var samdóma álit þeirra lögmannna sem rætt var við að bú komi oft á tíðum allt of seint til skipta. Bæði er að illa gengur oft fyrir kröfuhafa að koma fyrirtækjum í þrot og svo hitt að forsvarsmenn fyrirtækja fara í flestum tilvikum allt of seint af stað með að biðja um skipti þegar sú skylda er orðin virk samkvæmt gjaldþrotalögunum. Menn fari lítið eftir gjaldþrotalögunum í þessum efnun og reka fyrirtækin allt of lengi. Það sjáist einna best á því að í miklum meirihluta tilvika eru það kröfuhafarnir sem biðja um skipti, en ekki fyrirsvarsmenn fyrirtækjanna. Þetta veldur einnig því að fyrirtækin eru nánast alltaf eignalaus. Verður nánar fjallað um skyldu forsvarsmanna fyrirtækja til að óska eftir gjaldþrotaskiptum síðar í álitinu.

4.13. **Flöskuhálsar í kerfinu**

Bú fyrirtækja og einstaklinga verða, samkvæmt gildandi lögum, almennt ekki tekin til gjaldþrotaskipta nema viðkomandi aðili eða fyrirsvarsmaður fyrirtækis hafi lýst yfir eignaleysi. Er algengast að gjaldþrotaskiptakrafa sé byggð á árangurslausri fjárnámsgerð er stafar frá sýslumanni í viðkomandi umdæmi. Ein meginástæða þess að bú koma seint til skipta að mati lögmannna, er að Sýslumannsembættið í Reykjavík sé ekki nógu skilvirkt, en að einnig sé um seinangangi hjá Héraðsdómi Reykjavíkur að kenna. Mikill tími hjá lögmonnum fari í að elta uppi menn. Lög reikni með að ferlið frá fjárnámsbeiðni til gjaldþrotaskipta taki nokkrar vikur, enda ber sýslumanni að ákveða fyrirtöku svo fljótt sem við verður komið samkvæmt 20. gr. laga nr. 90/1989 um aðför, en það taki í reynd oft marga mánuði að fá árangurslaust fjárnám og svo aftur marga mánuði að fá gjaldþrotaúrskurð kveðinn upp hjá Héraðsdómi. Stundum tekur þetta ferli ár eða lengur. Réttarkerfið bjóði upp á að menn komist undan og því koma búin seint í gjaldþrot. Þetta sé slæmt fyrir búin þar sem þarna vinnst tími til að skjóta undan eignum og stundum hafa riftunarfræstir liðið. Fyrirtækin kannski farin á kennitölufylling þvi kerfið er svo svifaseint og því oft á tíðum of seint að grípa í taumana.

---

skattemyndighederne har et ikke fuldt sikret tilgodehavende, eller staten er blevet påført et samlet tab på mere end 50.000 kr. vedrørende skatter og afgifter m.v., der opkræves efter denne lov,

- 1) er ejer af virksomheden,
- 2) reelt driver virksomheden og er knyttet til ejeren på samme måde som fastsat i aktieselskabslovens § 115, stk. 1, 2. pkt., eller
- 3) er et medlem af virksomhedens bestyrelse eller direktion.

10 De enda fall nær hinder mot att driva näringsverksamhet eller sitta i ny juridisk persons styrelse är när en person av domstol har belagts med näringsförbud. Detta är relativt ovanligt. Förutsättningar för detta är att näringsidkare grovt åsidosatt vad som ålegat honom i hans näringsverksamhet i enlighet med vissa angivna rekvisit i näringsförbudslagen. Det vanligaste fall då detta förekommer är i samband med att person även ådöms straff för grov ekonomisk brottslighet

Við úrvinnslu álits þessa voru send erindi til Tollstjórans í Reykjavík og á helstu lífeyrissjóðina og óskað eftir greinargerð frá þeim varðandi verklag við innheimtu. (Sjá meðfylgjandi bréf vinnumálastofnunar dags. 15. september 2004). Svör bárust frá Sameinaða lífeyrissjóðnum, Lífiðn, lífeyrissjóðnum Framsýn, Lífeyrissjóði verslunarmanna, Frjálsa Lífeyrissjóðnum og Tollstjóranum í Reykjavík. Athygli vekur að erfiðlega virðist ganga að ná fram fjárnámum:

Í svari frá Lífeyrissjóðinum Framsýn, segir m.a.:

“Varlega áætlað má segja að það líði að lágmarki 3 mánuðir frá því að aðfararbeiðni er send sýslumanni, þar til gert er árangurslaust fjárnám hjá skuldara. Mun lengri tími getur liðið þar sem algengt er að skuldarar virði að vettugi boðun sýslumanns um að mæta til fjárnámsfyrirtöku. Úrræði kröfuhafa í slíkum tilfellum er að fela sýslumanni að leita aðstoðar lögreglu eða að fara í útíffjárnám með fulltrúa sýslumanns í því skyni að hafa upp á skuldara. Hér verður reyndar að hafa í huga að staðan er mjög mismunandi milli einstakra sýslumannsembættanna. Sýnu verst er staðan hjá sýslumanninum í Reykjavík, bæði hvað varðar þann tíma sem liður frá móttöku aðfararbeiðni þar til boðað er til fyrstu fyrirtöku og eins varðandi það úrræði að leita aðstoðar lögreglu. Orðin mannekla og mikill málaflöldi koma itrekað fyrir þegar leitað er skýringa hjá embætti sýslumanns.”

Í svari Framsýnar kemur fram að árið 2003 voru sendar 345 fjárnámsbeiðnir til sýslumannsembættanna og lauk 98 þeirra með árangurslausu fjárnámi. Eru 53 óafgreiddar aðfararbeiðnir nú hjá Sýslumanninum í Reykjavík.

Í svarbréfi Lífeyrissjóðs verslunarmanna segir (sjá meðfylgjandi svar sjóðsins dags. 9. nóvember 2004), segir m.a.: *“Það er afar mismunandi hversu langur tími liður frá því að send er fjárnámsbeiðni fyrir hönd sjóðsins þar til árangurslaust fjárnám er gert. Getur það verið allt frá 3-4 mánuðum upp í 18-20 mánuði og jafnvel lengur. Helsta vandamál lífeyrissjóðanna við innheimtu lífeyrissjóðsiðgjalda hjá launagreiðendum liggur í því hversu seinvirkt ferlið er hjá sýslumannsembættunum. Ef forsvarsmenn fyrirtækja sinna ekki venjubundnum boðunum í fyrirtökum hjá embættunum, sem er mjög algengt, eru úrræði til að koma fram fjárnámi ekki skilvirk í framkvæmd. Er að mati Lífeyrissjóðs verslunarmanna afar áriðandi að þessi framkvæmd fjárnámsgerða verði tekin til rækilegrar skoðunar”.*

Í svari Lífeyrissjóðs verslunarmanna kemur fram að árið 2003 voru sendar 578 fjárnámsbeiðnir á hendur fyrirtækjum til sýslumannsembættanna og lauk 133 þeirra með árangurslausu fjárnámi. Eru 135 óafgreiddar aðfararbeiðnir nú hjá Sýslumanninum í Reykjavík. Mjög svipaða sögur er að segja hjá Lífiðn, þ.e. 214 fjárnámsbeiðnir og 44 lokið með árangurslausu fjárnámi.

Í svari Sameinaða lífeyrissjóðsins og Lífiðnar (sjá meðfylgjandi svör sjóðanna dags. 4. nóvember 2004), kemur fram að: *“...misjafnt er hversu hratt skuldara bregðast við boðunum sýslumanns eða hvort þeir mæti yfir höfuð sjálfviljugir til fyrirtöku hjá sýslumanni. Þá er einnig misjafnt hversu fljótt sýslumenn boða til fyrirtöku og hversu fljótt þeir bregðast við ef ekki er mætt af hálfu skuldara. Á árunum 2000 – 2002 voru í gildi takmarkanir á heimildum fulltrúa sýslumannsins í Reykjavík til að vinna yfirvinnu. Tafði það verulega framgang innheimtumála hjá embættinu. Er afgreiðsla*

mála þar nú í mun betri farvegi. Almennt má segja að í dag líði um 4-6 mánuðir frá því að aðfarabeidni er send sýslumanni þar til árangurslaust fjárnám liggur fyrir ef mál endar með slíkum hætti. “

Sameinaði Lífeyrissjóðurinn lagði fram 213 fjárnámsbeiðnir á hendur fyrirtækjum árið 2003 til sýslumannsembættanna og lauk 43 þeirra með árangurslausu fjárnámi. Eru 26 beiðnir óafgreiddar hjá sýslumanninum í Reykjavík.

Í svari frá KB banka (sjá meðfylgjandi svar dags. 10. nóvember 2004) kemur fram að Frjálsi lífeyrissjóðurinn lagði fram 123 fjárnámsbeiðnir á hendur fyrirtækjum og lauk 14 þeirra með árangurslausu fjárnámi. Eru 12 óafgreiddar beiðnir hjá sýslumanni. Aðeins tvær gjaldþrotaskiptabeiðnir voru lagðar fram af hálfu sjóðsins á árunum 2001-2003 og var önnur þeirra dregin tilbaka.

Í svari Tollstjórans í Reykjavík (Sjá svarbréf dags. 1. okt. 2004), kemur fram að fjöldi þeirra lögaðila og einstaklinga með rekstur sem lagður var í gjaldþrotaurskurð hefur tvöfaldast frá árinu 2001 til ársins 2003. Ekki er krafist gjaldþrotaskipta hjá lögaðilum nema samanlagður höfuðstóll allra skulda nemi hærri fjárhæð en einni milljón króna. Eftir að árangurslaust fjárnám er gert gefst aðilum færi á að gera greiðsluáætlanir til sex mánaða eða skila inn skýrslum ef um áætlanir er að ræða og staðfestingu frá skattstjóra eða RSK um að framtölum hafi verið skilað inn. Þann 30. ágúst sl. voru samtals 1843 óafgreiddar aðfararbeiðnir á lögaðila hjá sýslumanninum í Reykjavík. Elstu aðfararbeiðnirnar eru frá árinu 2000

Varðandi afgreiðslu fjárnáma hjá sýslumannsembættinu í Reykjavík, segir í svari tollstjóra eftirfarandi:

“Eftir að aðfararbeiðni er send til sýslumannsins í Reykjavík líður yfirleitt einn og hálfur mánuður þar til viðkomandi fyrirsvarsmáður er boðaður. Frá því að lögregluboðun eða útfjárnám er framhaldið geta liðið frá 2 mánuðum í allt að eitt og hálfu ári þar til gerðinni lýkur. Síðan tekur við handtaka í þessu ferli og geta því liðið 2 til 3 ár áður en málinu lýkur”.

Sem dæmi má nefna að þegar lífeyrissjóðirnir senda fjárnámsbeiðni líður alltaf a.m.k. mánuður þar til viðkomandi skuldari er boðaður til fyrirtöku hjá sýslumanni. Ef skuldari mætir ekki þegar hann er boðaður líða a.m.k. 5-6 mánuðir þar til hann er boðaður á ný með lögregluboðun. Þetta sé alltof langur tími fyrir utan þá staðreynd að boðun frá lögreglu virðist hafa lítil áhrif þar sem mönnum líðist að mæta heldur ekki þrátt fyrir að hafa verið boðaðir af hálfu lögreglu. Lítið sé um að menn séu beinlínis handteknir og færðir fyrir sýslumann, ef þá nokkuð. Eftir það sé aðeins um það að ræða að reyna að heimsækja skuldara á heimili til að knýja fram fjárnám. Hafði m.a. einn lögmaður haft af því spurnir að gerðarþolar hafi verið boðaðir með samsendingum frá lögreglunni. Skuldarar komast þannig upp með að mæta ekki í fjárnám þrátt fyrir boðanir sýslumanns eða lögregluboðanir. Þetta sé á allra vitorði. Mál vilja því oft drabbast niður í meðförum sýslumannsembættisins. Töldu menn ástandið þó heldur skárra út á landsbyggðinni

Greinilegt er að það getur samkvæmt ofangreindu verið miklum vandkvæðum bundið fyrir innheimtuaðila að ná fram árangurslausu fjárnámi og þar með gjaldþrotaskiptum, ef það er ætlun gerðarþola að forðast innheimtuaðgerðir. Þar sem skuldarar virðast geta tafið mál óendanlega með því að hundska boðanir yfirvalda.

Leitað var eftir skýringum hjá Sýslumanninum í Reykjavík og eru þær eftirfarandi:

“Óhjákvæmilega hefur hægt á afgreiðslum fjárnámsbeiðna hjá embættinu undanfarin tvö til þrjú ár. Stafar það eingöngu af mikilli fjölgun beiðna á þessum árum, sem því miður hefur ekki reynst unnt að afgreiða með þeim hraða sem ákjósanlegt og jafnvel ásættanlegt hefði verið sökum ónógra fjárveitinga til embættisins. Embættið hefur í samskiptum sínum við dómsmálaráðuneytið itrekað bent á úrræði, sem leyst gætu þennan vanda að nokkru eða öllu leyti, m.a. með því að leggja til breytingar á aðfararlögum þannig að heimildir til að ljúka fjárnámi án nærveru gerðarþola væru auknar, eflingu lögreglubodana og/eða aukningu fjárveitinga til þessa málaflokks. Fallist hefur verið á sjónarmið embættisins og lagt aukið fé til málaflokksins þannig að nú er að hefjast átak í þessum efnum með auknum útifjárnámum, sem vonandi leysir þennan vanda að verulegu leyti.”

Samkvæmt svari dómsmálaráðherra við fyrirspurn Jóhönnu Sigurðardóttur, alþingismanns, munu árangurlaus fjárnám hjá fyrirtækjum og einstaklingum á síðastliðnum fjórum árum hafa numið um 61 milljarði króna.¹¹

4.14. Verklagsreglur við innheimtu gjalda

Samkvæmt verklagsreglum tollstjórans í Reykjavík er ekki krafist gjaldþrotaskipta hjá lögaðilum nema samanlagður höfuðstóll allra skulda þeirra hjá innheimtumönnum nemi hærri fjárhæð en einni milljón króna. Hjá Lífeyrissjóðunum er reglan almennt sú að beiðni um gjaldþrotaskipti er send innan þriggja mánaða frá því að upplýsingar um árangurslaust fjárnám liggja fyrir og þarf skuldari að greiða verulega inn á iðgjaldaskuld sína til að forða skiptum. Leysist því verulegur fjöldi mála á því stigi þar sem tiltölulega fá mál fara alla leið í gjaldþrotaúrskurð.

Það var mat sumra þeirra lögmannna sem rætt var við að lífeyrissjóðirnir hefðu gríðarlega öflug innheimtukerfi sem eflaust mætti nýta til að bæta innheimtuna. T.d. að fara mun fyrr af stað með innheimtuna en gert. Hjá Lífeyrissjóði verslunarmanna er eru vanskil ekki sett í lögfræðilega innheimtu fyrr en eftir að 100 dagar eru liðnir frá eindaga og Lífeyrissjóðurinn Framsýn fer af stað með lögfræðilega innheimtu 90 dögum eftir eindaga. Hjá Sameinaða lífeyrissjóðnum og Lífiðni líða 4 mánuðir frá vanskilum þar til mál er sett í lögfræðilega innheimtu. Ekki eru þó tók á því í stuttu álitum sem þessu að leggja mat á það hvort nægilega vel sé staðið að innheimtu iðgjalda og vissulega virðast lífeyrissjóðirnir glíma við sama vanda og aðrir kröfuhafar þegar kemur að “flöskuhálsinum” svonefnda.

Athugandi væri þó hvort ekki mætti binda ábyrgð sjóðsins við að lífeyrissjóðirnir hefji innheimtuaðgerðir fyrr, t.d. að skilyrði fyrir greiðslu sé að þeir hafi hafið innheimtuaðgerðir ekki seinna en tveimur mánuðum eftir að vanskil hefjast.

4.15. Breytt viðskiptaumhverfi

Margt bendir til þess að breytt viðskiptaumhverfi hér á landi sé einn hluti skýringarinnar á því af hverju þrotabú koma seint til skipta og af hverju þau í

¹¹ Fréttablaðið 19. nóvember 2004.

langflestum tilfellum séu eignalítill þegar til kastanna kemur. Hafa menn í þessu sambandi bent á stórauðinn hlut banka og annarra lánastofnana og svo hinar auknu heimildir til veðsetningar samkvæmt lögum ar. 75/1997 um sammingsveð.

Í samtölum við lögmenn kom fram að þeir töldu siðferði fyrirtækja gjörbreytt frá því sem áður var. Mörgum fyrirtækjum finnist í góðu lagi að borga ekki iðgjöld og skatta.

Viðskiptaumhverfið og lögin um sammingsveð eigi stóran þátt í því að lítið fæst upp í kröfur. Allar greiðslur í viðskiptum orðnar rafrænar og bankarnir gjörsamlega með púlsinn á þessum fyrirtækjum frá degi til dags og hirða allt sem kemur inn. Allar kortafærslur orðnar veðsettar og þá er ekkert eftir nema það sem greitt er með peningum og það er nánast líðin tíð að fólk greiði með beinhörðum peningum. Var það mat sumra lögmanna að það væri ríkjandi viðhorf hjá bönkunum að þeir eigi að fá allt greitt út úr sölu eigna þar sem þeir eigi allsherjarveð í eignum. Þeir eigi þetta og eigi ekki að þurfa að greiða fyrir að farið sé vandlega yfir launakröfur.

4.15.1. Lánastofnanir og fjármálafyrirtæki

Það var almennt álit þeirra sem rætt var við að það sem hefur breyst mikið á undanförunum árum er að bankarnir eru orðnir miklu meiri gerendur í þessum stærri búum en áður var. Þeir eru komnir inn í málin löngu áður en skipti eiga sér stað og eru að höndla með sína hagsmuni. Bankarnir séu farnir í auknum mæli að fá svokölluð allsherjarveð hjá fyrirtækjunum þ.e.a.s. veð í viðskiptakröfum, hlaupareikningum og vörum, fasteignum og innbúi svo dæmi séu nefnd. Þannig eru búin oft keyrð hart og lengi áður en þau koma til skipta, en bankinn þá jafnframt búinn að hirða allt sem máli skiptir. Þrotabú eiga þannig aldrei orðið krónu. Einn af viðmælendum nefndi dæmi þess að hann hefði fengið til sín menn sem tala um að bankinn sinn hafi hjálpað viðkomandi í að skjóta undan eignum til að verja sína hagsmuni og jafnframt veitt aðstoð við að stofna nýtt fyrirtæki.

Eitt skýrasta dæmið um þetta er líklega mál þrotabús Íslenskrar Útivistar ef (Nanooq-málið), **HRD 60/2004: Jóhannes Rúnar Jóhannesson og Þorbjörn Stefánsson gegn Austurbakka hf:** Í því máli reyndi á bótaábyrgð stjórnarformanns og framkvæmdastjóra fyrirtækisins. Málavextir voru í stuttu máli þeir að Íslensk útivist ef. (sem rak Nanooq búðina) var rekin með tapi frá upphafi. Spron var með allsherjarveð í öllum kröfum, lager og bankareikningum. Allar rafrænar greiðslur vegna sölu á vörum runnu þannig beint til sparissjóðsins.

Fyrirtækið var jafnframt í reikningsviðskiptum við Austurbakka ehf., sem sá félaginu fyrir vörubirgðum.

Þegar Austurbakki lokaði á frekari viðskipti vegna skulda sömdu fyrirvarsmenn fyrirtækisins við Austurbakka um áframhaldandi viðskipti gegn útgáfu víxla. Skömmu síðar felldi sparissjóðurinn yfirdráttarheimild íslenskrar útivistar niður og fyrirtækið varð gjaldþrota. Austurbakki fékk þannig hvorki víxlana né vöruna greidda.

Austurbakki taldi í málinu að fyrirvarsmenn fyrirtækisins hafi þannig blekkt þá til að afhenda vöru á þeim tíma sem ljóst var að þeir gæti ekki greitt og að þetta hafi fyrirvarsmönnum verið ljóst. Hæstiréttur vísaði máli þessu frá Héraðsdómi vegna vanreifunar, en samkvæmt upplýsingum lögmanns stefnanda mun málið verða rekið fljótlega á ný fyrir Héraðsdómi.

Í ofangreindu máli er aðstaðan sú að öll vörukaup fyrirtækisins voru til hagsbóta fyrir sparisjóðinn. Allir peningarnir sem fengust fyrir vörur runnu beint til sparisjóðsins. Á meðan sparisjóðurinn hélt þannig lifi í fyrirtækinu safnaði það launaskuldum upp á rúmar 26.000.000 sem á endanum lenti á Ábyrgðarsjóði launa að greiða út. Ekki verður annað séð en að launagreiðandinn (sparisjóðurinn) hafi tekið mið af ábyrgðarsjóðsreglunum varðandi laun starfsmanna því launakröfur fyrir hvern starfsmann voru nánast allar um 2 – 3 mánaða gamlar. Það hlýtur óneitanlega að hafa áhrif á uppsöfnun launaskulda þegar bæði fyrirtæki, lífeyrissjóðirnir og fjármálastofnanir gera sér mat úr ábyrgðarsjóðsreglunum á þennan hátt.

Vakna hér óneitanlega spurningar um ábyrgð bankana í tilfellum sem þessum, þar sem þeir eru með þúlsinn á fyrirtækjunum frá degi til dags og hafa oft á tíðum í hendi sér hvað er greitt og hvað ekki. Veltu sumir af þeim sem rætt var við hvort ekki væri orðið tímabært að skoða hlut þeirra og auka ábyrgðarhlutverk. Tími ríkisbankanna er liðinn og einkavæðing bankanna hafi leitt til hnignandi siðferðisábyrgðar þeirra. Bankarnir geta nú getað dekkjað sína hagsmuni nokkuð lengi á kostnað annarra kröfuhafa, m.a. með þessum auknu veðsetningarheimildum. Vinnubrögð bankana varðandi meðferð fyrirtækja sem eru í gjörgæslu hjá þeim eru áreiðanlega ekki opinber og sennilega mjög erfitt að fá hjá þeim einhverjar verklagsreglur um þær. Lánastofnanir hafa þó bent á að það sé samkeppni um fjármagn á markaðnum og því þurfi þær í auknum mæli að huga að gæðum trygginga eigi atvinnulífið að fá fjármagn.

Það sem einnig vekur athygli varðandi þrotabú Íslenskrar Útivistar hf. er að lýstar kröfur vegna slita á ráðningarsamningi námu rúmum 21.000.000 króna, en Ábyrgðarsjóðurinn skar þær niður í rúmar 5.000.000 króna.

Í þrotabúi Móa ehf. voru búskröfur að myndast á löngum tíma vegna þess að fyrirtækið var í greiðslustöðvun í ca. 11 mánuði (þ.e. greiðslustöðvun í des 2002 og gjaldþrotáurskurður í nóvember 2003). Þetta er óvenjulega langur tími, en Ábyrgðarsjóður greiddi ríflega 24 milljónir króna vegna launa og lífeyrissjóðskrafna í því tilviki.

Nýjasta dæmið af svipuðum toga er þrotabú Véla og þjónustu hf. Fyrrum eigendur þrotabúsins seldu mikið af munum gamla fyrirtækisins til nýs fyrirtækis sem þeir stofnuðu rétt áður en til gjaldþrots kom. KB banki og fyrrum eigendur fyrirtækisins keppast nú um umboðin og er bankinn að taka fast á móti gjörningnum hjá fyrirsvarsmönnum sem eru að reyna að hirða alla viðskiptavildina (umboðin) út úr hinu gjaldþrota félagi. Hefur verið óskað eftir opinberri rannsókn á ýmsum þáttum í rekstri félagsins.

4.15.2. Lögin um sanningsveð

Eins og rakið var hér að framan er ljóst að með nýjum lögum um sanningsveð (svl.) nr. 75/1997, skapaðist nýtt viðskiptaumhverfi sem hefur haft í för með sér ákveðinn kerfislægan vanda. Veðsetningarheimildir atvinnuveganna voru rýmkaðar verulega í nýju lögnum. Þetta lýsti sér annars vegar í því, að heimildin til að veðsetja lausafé með fasteignum atvinnurekstrar sem sérstakt fylgifé var gerð almenn, og tók hún til allra sem atvinnurekstur stunda, sbr. ákvæði 24. gr. svl. Hins vegar lýsir þetta sér í því að mun fleiri tegundir lausafjárverðmæta verða settar að sjálfsvörsluveði sem

heildarsafn muna ein sér og sjálfstætt.¹² Slíkt hefur haft í för með sér aukið fjárstreymi til fyrirtækjanna, en jafnframt gert hlut annarra kröfuhafa verri, þar sem veðréttarhafar (oftast bankar og aðrar lánastofnanir) eigi orðið veð í öllu sem máli skiptir hjá fyrirtækjunum.

4.15.3. Lífeyrissjóðirnir

Eins og áður hefur komið fram fer hlutfall greiðslna úr Ábyrgðarsjóði vegna lífeyrissjóðsiðgjalda stigvaxandi. Árið 2001 námu greiðslurnar rúmum 45 milljónum króna, árið 2002 166 milljónum króna og árið 2003 228 milljónum króna. Hafa vanskil á lífeyrissjóðsiðgjöldum aukist þannig gríðarlega.

Um reglur um eftirlit og innheimtu lífeyrissjóðsiðgjalda gildir 18. gr. laga nr. 127/1997, um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða.

Það var álit flestra þeirra sem rætt var við að 18 mánaða ábyrgðartíminn á lífeyrissjóðsiðgjöldum væri óvenjulega langur og á þessi langi tími þannig sinn þátt í skýringunni á því af hverju skipti em að dragast á langinn. Lífeyrissjóðirnir veita mönnum endalæsa fresti, svo lengi sem kröfurnar haldast innan 18 mánaða. Þetta gerir stöðu Ábyrgðarsjóðsins tvímælalaust verri, því allt verklag lífeyrissjóðanna virtist oft taka mið af ábyrgðarsjóðsreglunum. Vakna óneitanlega upp þær spurningar hvort ekki þyrfti að stytta þennan tíma verulega, því ef fyrirtæki geta ekki greitt lífeyrissjóðskröfur þá eru þau í raun orðin gjaldþrota og þá ber að skipta þeim upp. Í Danmörku takmarkast ábyrgð á lífeyrissjóðskröfum t.d. við 6 mánuði.

Í þrotabúi Móa hf., sem áður var hér nefnt, náðu nær allar lífeyrissjóðskröfurnar yfir 18 mánaða tímabil. Greiddi Ábyrgðarsjóður launa yfir 15 milljónir vegna þessara krafna. Þetta skýrist af óvenjulega löngum greiðslustöðvunartíma hjá fyrirtækinu, en meginreglan er sú að óheimilt að greiða skuldir á greiðslustöðvunartíma samkvæmt gjaldþrotalögum

4.15.4. Meðferð skiptastjóra á kröfum

Um hlutverk skiptastjóra er fjallað í 8. kafla gjaldþrotaskiptalaga. Ekki er ástæða til að tíunda hlutverk þeirra sérstaklega, en áréttað skal að skiptastjórar teljast opinberir sýslunarmenn á meðan þeir gegna starfanum.

Flestir af þeim sem rætt var við voru sammála um að það væri allur gangur á því hjá skiptastjórum hve grannt réttmæti krafna á hendur Ábyrgðarsjóði launa væru kannaðar áður en skiptastjórar samþykkja þær sem forgangskröfur í þrotabúi. Menn voru heldur ekki sammála um hve grannt skiptastjórum beri að skoða kröfur, sérstaklega þegar um eignalítill bú er að ræða. Verður reynt að kanna þátt skiptastjóra í þessu sambandi og hvaða úrbætur megi gera til að herða á eftirliti sjóðsins á afgreiðslu krafna.

Í 119. gr. GPL er kveðið á um skyldu skiptastjóra til að taka afstöðu til innsendra krafna og þá hvernig hann telji að viðurkenna eigi hverja kröfu fyrir sig. Þetta gildir þó ekki ef ljóst er að ekkert fæst upp í kröfuna. Ljóst er þó samkvæmt dómi Hæstaréttar nr. 47/2002, að skiptastjórum ber að taka afstöðu til krafna sem fallið geta

¹² Þorgeir Örylgsson, Veðréttur bls. 33. Bókauktgáfa Orators 2002.

í ábyrgð hjá Ábyrgðarsjóði launa.¹³ Skiptastjórar lenda því stundum í þeirri aðstöðu að þurfa að taka afstöðu til fjölda krafna í búum sem eru eignalaus. Í samtölum við lögmenn kom fram að í þeim tilvikum er tilhneiging til að samþykkja kröfur í stað þess að vera að kafa ofan í þær og e.t.v. hafna þeim og lenda svo í málaferlum eða ágreiningi sem enginn vill bera kostnað af. Samkvæmt 87. gr. GPL, skulu skiptastjórar gera tafarlausar ráðstafanir til að tryggja að þeir fái bókhaldsgögn í hendur. Oft sést á ytri einkennum búa hvernig reksturinn hefur verið. Í minni búum er bókhald oft mjög óaðgengilegt og stundum er ekkert bókhald til. Er þá algengast að hlaupareikningar og opinberar skráningar séu skoðaðar auk hefðbundinnar skýrslutöku af fyrirsvarsmönnum.

Í stórum þrotabúum getur það verið margra vikna vinna að fara yfir launa – og lífeyrissjóðskröfur. Jafnvel þó gott bókhald sé til staðar og aðgangur að t.d. gjaldkerum eða bókurum.

Í þrotabúi DV og Fréttablaðsins er um þessar mundir deilt um uppsagnarfrestinn hjá blaðberum. Hvort að um uppsagnarfrestinn fari samkvæmt samningum Verslunarmannafélags Reykjavíkur. Skiptastjórinn mun láta á þetta reyna fyrir dómi til að fá svör, jafnvel þótt hagsmunir búans séu engir af því að fá niðurstöðu. Í samtali við skiptastjóra þrotabúsins kom fram að það væri alltaf spurning hversu langt skiptastjórar eiga að ganga í að fá niðurstöðu í mál þegar hagsmunir búans eru engir. Í þessu tilviki gæti skiptastjóri gert samkomulag við kröfuhafa um réttmæti kröfu, samkomulag sem bindur ekki Ábyrgðarsjóð launa. Dómur myndi hinsvegar binda sjóðinn.

Í samtölum við lögmenn kom fram að þeir urðu stundum varir við að menn séu að reyna að svindla á uppsagnarfrestinum. Segja rangt til um tekjur í uppsagnarfresti eða segja hann lengri en hann raunverulega er. Skiptastjórar skoða almennt ekki hvort menn séu að vinna annarstaðar í uppsagnarfrestinum. Það skal þó tekið fram að Ábyrgðarsjóður launa kannar í hverju einasta tilviki þegar um kröfur vegna launa í uppsagnarfresti er að ræða hvort viðkomandi aðili hafi tekjur annarstaðar eða þiggi t.d. atvinnuleysisbætur sem koma þá til frádráttar greiðslu. Það skal þó áréttað að

---

13 Þrotabú Ísness ehf. gegn Jóhanni Boga Guðmundssyni: Skiptastjóri í þrotabúi Í ehf. neitaði að taka afstöðu til kröfu J sem hann hafði lýst í búið um það bil fjórtán mánuðum eftir að frestur til þess var á enda. Í kröfulýsingu J var greint frá þeim atvikum að baki kröfunni að tilteknu skipi í eigu Í ehf. hefði verið siglt á skip í eigu J. Á þessum tíma rak J mál á hendur tryggingafélaginu V til greiðslu sömu kröfu í skjóli ábyrgðartryggingar, sem Í ehf. hafði keypt vegna skips síns. Héraðsdómur sýknaði V af kröfunni þar sem ákvæði 1. mgr. 95. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga stæðu í vegi fyrir að J gæti sótt kröfu sína beint á hendur því. Í kjölfarið óskaði J á nýjan leik eftir því að skiptastjóri tæki afstöðu til kröfunnar, en skiptastjóri ítrekaði fyrri afstöðu sína. Hæstiréttur taldi að skýra yrði heimild skiptastjóra samkvæmt lokamálslið 1. mgr. 119. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o.fl. til að taka ekki afstöðu til kröfu með tilliti til þess að með henni væri víkið frá meginreglu 1. mgr. 119. gr. sömu laga og sýnilega í þeim tilgangi að einfalda skiptastjóra störf þegar engir lögvarðir hagsmunir gætu tengst því að hann legði mat á einstakar kröfur. Þegar hagsmunir J væru virtir yrði ekki fallist á að skiptastjóri mætti neyta fyrrnefndrar heimildar til að víkjast undan því að taka afstöðu til kröfu J. Þá var ekki talið að skiptastjóri gæti neitað að taka afstöðu til kröfunnar án þess að J gæfist áður kostur á að koma henni að við gjaldþrotaskiptin eftir reglu 1. tölulíðar 118. gr. laga nr. 21/1991. Var því felld niður ákvörðun skiptastjóra í þrotabúi Í ehf. um að taka ekki afstöðu til kröfu J.

sjóðnum ber í að leggja sjálfstætt mat á réttmæti hveurrar kröfu sem berst sjóðnum. Sjóðurinn er þannig t.a.m. ekki bundinn af mati skiptastjóra um að krafa sé forgangskrafa eða almenn krafa,

Þetta er þó ekki almennt að reynt sé að svindla á uppsagnarfrestinum, en hefur komið upp. Þetta mætti skoða betur í þeim tilvikum þar sem launakrafa á hendur sjóðnum er sérstaklega há. Þetta á sérstaklega við þar sem sérfræðingar hafa verið að vinna hjá viðkomandi fyrirtæki sem hafa möguleika á að ná sér í tekjur í uppsagnarfresti. Einn af þeim lögmönnum sem rætt var við nefndi dæmi um þrotabú sem hann hafði til skiptameðferðar, en þar höfðu verið tölvumenn sem stofnuðu annað fyrirtæki í uppsagnarfrestinum, en sögðust ekki hafa neinar tekjur þar sem þeir væru að byggja upp.

Samkvæmt upplýsingum frá starfsmönnum Ábyrðarsjóðs er algengt að skiptastjórar samþykki launa – og lífeyrissjóðskröfur vegna stjórnarmanna og skyldmenna og senda sjóðnum sem forgangskröfur. Sjóðurinn fer svo yfir og leiðréttir eða hafnar. Þetta mun vera algengast í eignalitlu búunum þar sem skiptastjórar fara ekkert eða litið ofan í málin. Þegar um önnur bú er að ræða er þetta ekki stórt vandamál, þá fara skiptastjórar yfir þetta áður en þeir samþykkja kröfur og hafna þeim sem ekki eiga rétt á greiðslu úr sjóðnum skv. lögnum. Það sjónarmið sé víða uppi meðal lögmanna að þeim finnst óþarfi að kafa grannt í málin þar sem þeir séu engir vörslumenn fyrir ábyrgðarsjóðinn. Í eignarlausu búunum sé einnig rík tilhneiging til að kvitta bara uppá kröfurnar.

Einn af þeim lögmönnum sem rætt var við taldi sig hafa séð merki þess í ýmsum tilvikum að launakröfum væri lýst þannig í þrotabú að gerð væri krafa um hærri fjárhæðir en réttur stæði til. Nefnt var tilfelli þar sem lögmaður setti fram kröfur fyrir allnokkurn fjölda launþega, byggðar á útreikningum stéttarfélags sem augljóslega hefði ekki tekið tillit til þess hvort laun samkvæmt launaseðlum hefðu verið greidd eða ekki. Við athugun á heimabanka viðkomandi fyrirtækis hafi komið í ljós að búið var að borga stóran hluta krafanna. Einnig taldi sami lögmaður að kröfur væru oft gerðar um lengri uppsagnarfrest en réttur stæði til og oft gengi seint og illa að fá upplýsingar hjá launþegum og lögmönnum þeirra um hvort viðkomandi launþegar hefðu haft vinnutekjur á uppsagnarfrestinum, en skiptastjórar eru ekki í aðstöðu til að krefja t.d. skattfyrirvöld um gögn varðandi einstaka launþega sem gera kröfu, heldur verða að kalla eftir þeim gögnum frá aðilum sjálfum.

Töldu sumir af viðmælendum að í lögmannastéttinni væri því miður alltof margir lögmenn sem ekki hefðu annaðhvort nennu eða getu til að sinna búskiptum með þeim hætti sem æskilegast væri. Væri jafnvel kominn tími til að kröfuhafar fengju eitthvað um það að segja hverjir yrðu skipaðir skiptastjórar í búum. Í gjaldþrotalögnum frá 1991 var þó alveg tekið fyrir það að kröfuhafar hefðu nokkuð um það að segja hver yrði skipaður skiptastjóri.

4.15.5. Ábendingar skiptastjóra vegna ætlaðra brota

Ekki virðist vera mikil festa í ábendingum skiptastjóra til lögreglu. Í stórum hluta allra þrotabúa eru einhver tilvik sem mætti kæra, en ef tölurnar eru lágar er ekkert gert. Skiptastjórar senda yfirleitt ekki inn ábendingar vegna smærri brota þar sem þau mál

fá engan framgang hjá lögreglunni. Hjá viðmælendum mínum kom fram að lögmenn eru almennt gríðarlega ósáttir við hvernig tekið er á t.d. auðgunarbrotakærum hjá efnahagsbrotadeild Ríkislögreglustjóra. Kærum vegna undanskota eigna ekkert sinnt og flestir almennt hætta að kæra slík brot. Oft heyrst það viðhorf hjá skiptastjórum að innheimtumaður ríkissjóðs og lífeyrissjóðirnir eigi að kæra fjárdráttarbrott og fara í skaðabótamál við stjórnendur. Töldu sumir sem rætt var við að menn séu orðnir værukærir í þessu.

Í svari frá efnahagsbrotadeild lögreglunnar í Reykjavík, dags. 5. nóvember, við fyrirspurn Vinnuálastofnunar, (sbr. meðfylgjandi bréf Ríkislögreglustjóra dags., 5. nóvember 2004), segir eftirfarandi: ” *Tilkynningar skiptastjóra á grundvelli 84. gr. laga nr. 21, 1991, um gjaldþrotaskipti eru ekki kærur heldur ábending til skiptastjóra vegna atvika sem vekja grun um brot. Almenn sé ekki vandað til þessara ábendinga skiptastjóranna, enda hafa skiptastjórar ekki mannafla né svigrúm til þess að kanna atvik til þess að rökstyðja grunsemdir eins og tíðkast með kærur og takmörkuð gögn fylgja oft til rökstuðnings þeim.* ”

Ennfremur segir í svari Ríkislögreglustjóra: Flestar skiptastjóraábendingar varða ætluð vanskil á vörslusköttum eingöngu og byggja grunsemdir skiptastjóranna á kröfulýsingum tollstjóra. Í mörgum tilfellum er um lágar fjárhæðir að ræða og er þá málunum lokið, eins og öðrum slíkum, innan skattkerfisins án þess að gefin sé út ákæra. Í mörgum tilfellum er um að ræða áætlanir tollstjóra á skilaskildum skatti vegna vanrækslu skattaðila á að skila inn virðisaukaskattskýrslum en slíkar áætlanir verða aldrei grundvöllur lögreglurannsóknar né ákæru. Nokkur hluti þessara ábendinga leiðir til rannsóknarefnahagsbrotadeildar og ákæru og er þar um að ræða hluta af þeim 30 ákærum sem deildin gefur út að jafnaði vegna skattalagabrota ár hvert. Fáeinir ábendinganna varða skilaskildum (brot gegn 250. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940) vegna gruns skiptastjóra um undanskot eigna eða vegna þess að skiptastjórum gengur illa að hafa upp á einhverjum munum í eigu þrotabúsins. Einstaka ábending varðar grun um fjárdrátt (brot gegn 247. gr. alm. hgl.) á afdregnum stéttarfélagsskiðgjöldum og lífeyrissjóðsskiðgjöldum. Rannsóknir þeirra brota falla undir verkvið lögreglustjóra og forræði þeirra kráfnu eru í höndum viðkomandi lífeyrissjóðs eða stéttarfélags. Ekki liggur fyrir hversu mörg slík mála koma til rannsóknar hjá lögreglustjórunum. ”

Í svarinu kemur einnig fram að fjöldi ábendinga skiptastjóra til ríkislögreglustjóra voru árið 2001 rúmlega 70, árið 2002 rúmlega 80 og árið 2003 rúmlega 130. Hjá efnahagsbrotadeild eru nú innan við 10 mál til rannsóknar sem eiga uppruna sinn í ábendingum skiptastjóra, en til þess er að líta að hluti ábendinganna varða mál vegna brota sem einnig hafa verið Kærð af skattannsóknastjóra ríkisins.

Ábyrgðarsjóður launa greiðir vangoldin lífeyrissjóðsskiðgjöld sem vinnuveitandi hefur dregið af launum starfsmanns en ekki staðið skil á. Slíkt telst tvímælalaust vera fjárdráttur skv. 247. gr. almennra hegningarlaga. Spurning hvort sjóðurinn eigi ekki að kæra slík tilvik eða að reyna að innheimta þau hjá stjórnarmönnum. Ekki er þó hægt að segja fyrir um hve miklum fjármunum yrði þannig hægt að ná inn í sjóðinn, þar, en telja má víst að slíkar aðgerðir gætu falið í sér almenn varnaðaráhrif til stjórnenda fyrirtækja. Þess skal þó getið að þegar farið er í refsímál vegna vanskila á vörslugjöldum er yfirleitt ákært vegna vanskila á lífeyrissjóðsskiðgjöldum í leiðinni.

Lífeyrissjóður verslunarmanna hefur kært fjádrátt, þ.e. vanskil á 4% iðgjöldum sem hafa verið dregin af launum en ekki skilað. Sjóðurinn hefur þó þá stefnu að kæra eingöngu stærstu málin. Þrátt fyrir slíkar kærur gerist lítið hjá lögregluþyrifvöldum, sem virðast vanbúin til að fylgja slíkum málum eftir. Lögmaður sem starfar við innheimtu á iðgjöldum fyrir sjóðinn man eftir að hafa fengið einn dóm á sl. 15 árum vegna slíkra brota.

Ekki eru þó tók á að meta hér hvort það sem hér hefur verið fjallað um eigi einhvern þátt í útgjaldaaukningunni hjá Ábyrgðarsjóði launa, en vissulega hlýtur sú staðreynd að lítið virðist gert með ábendingar skiptastjóra, hafa einhver áhrif á það umhverfi sem sjóðurinn starfar í.

5. Ferill við afgreiðslu launakrafna og lífeyrissjóðskrafna

Í 2. mgr. 15. gr. laga um Ábyrgðarsjóð launa er kveðið á um að sjóðurinn skuldi staðreyna, áður en greiðsla er inn af hendi, hvort krafan hafi að einhverju eða öllu leyti fengist greidd úr búi vinnuveitandans og skulu þær greiðslur dragast að fullu frá greiðslu úr Ábyrgðarsjóðnum skv. reglum laganna.

Ákveðnar skriflegar reglur gilda um meðferð krafna hjá Ábyrgðarsjóði launa. Verður ekki annað séð en að nokkuð vandlega sé farið yfir þær kröfur sem berast þrátt fyrir mikinn fjölda krafna. Þegar um launakröfur er að ræða er tiltölulega auðvelt að staðreyna hvort þær séu réttar, þ.e. með því að skoða launaseðla, ráðningar – og kjarasamninga ofl., starfsmenn sjóðsins kanna hvort skilyrðum sé laga sé uppfyllt, þ.e. að þær séu innan tímaramma ofl. Öðru máli gegnir með kröfur um laun í uppsagnarfresti, þá er eftirlitið erfiðara, það er meiri gagnaöflun þar sem kalla þarf eftir gögnum úr staðgreiðslukerfi RSK, kanna bætur og gögn um virka atvinnuleit ofl. sem hugsanlega gæti komið til frádráttar eða niðurfellingar greiðslu bóta.

Í frumvarpinu með lögnum segir að Ábyrgðarsjóður greiði í fæstum tilvikum kröfur launamanna óbreyttar, sbr. ákvæði um hámarksábyrgð, frádrátt vegna launa í uppsagnarfresti o.s.frv.

Samkvæmt upplýsingum starfsmanna ábyrgðarsjóðs er algengast að kalla þurfi eftir skýringum hjá skiptastjórum varðandi nánari sundurliðun á samþykktu kröfu. Einnig er mikill misbrestur á að gerður sé greinarmunur á skyldmönnum og öðrum, en sjóðurinn kannar það sjálfstætt í öllum tilvikum hvort um sé að ræða kröfu frá aðila sem falla undir ákvæði laganna um undanþágu frá ábyrgð, þ.e. framkvæmdastjóra, stjórnarmanna, skyldmenni o.s.frv.

Oft þarf einnig að kalla eftir gögnum frá lögmönnum sjálfum, þ.e. þeim sem gera kröfuna fyrir hönd launamanns. Algengast er að sjóðurinn þurfi að biðja um nánari upplýsingar varðandi þau tímabil sem launa er krafist fyrir, en einnig hvaða ráðningar – eða kjarasamningur liggja á bak við kröfu. Í meirihluta tilvika er þetta þó nokkuð fullnægjandi, en sem dæmi má nefna að sjóðurinn sendi nýverið út fyrirspurn til lögmennstofu sem sendi inn launakröfu vegna 30 aðila, en einskis getið um fyrir hvaða tímabil væri verið að krefja um.

6. Ábyrgð stjórnenda og framkvæmdastjóra fyrirtækja

Í ritgerð Árna Harðarsonar, hdl, um skaðabótaábyrgð stjórnenda hlutafélaga, segir eftirfarandi: “ Ef þessi ábyrgð ríkissjóðs (Ábyrgðasjóðs launa, innsk. höf.) væri ekki til staðar, er öruggt að í einhverjum tilvikum myndi launþegi eiga skaðabótakröfu á hendur stjórnendum hlutafélags persónulega, á grundvelli ólögðra ráðstafana þeirra, t.d. vegna þess að félag var ekki fyrir gefið upp til gjaldþrotaskipta, með þeim afleiðingum að stafsmaður fékk ekki laun sín greidd. Þar sem ríkissjóður greiðir launþegum, án tillits til þess hvort stjórnendur gætu verið persónulega ábyrgir eða ekki, verður að telja að í þeim tilvikum þar sem slík bótaskylda er til staðar eigi ríkissjóður endurkröfurétt á hendur stjórnendum félags. Ríkissjóður hefur hinsvegar aldrei látið reyna á slíkan rétt sinn.”¹⁴

Samkvæmt 64. gr. GÞL er skuldara, sem er bókhaldsskyldur skylt að gefa bú sitt upp til gjaldþrotaskipta þegar svo er orðið ástatt fyrir honum að hann getur ekki staðið í fullum skilum við lánardrottna sína þegar kröfur þeirra falla í gjalddaga og ekki verður talið sennilegt að greiðsluörðugleikar hans muni líða hjá innan skamms tíma. Rökin fyrir því að lögð er skylda á þessa aðila til þess að gefa bú sitt upp til gjaldþrotaskipta undir þessum kringumstæðum eru þau að oft er um verulega fjármuni að tefla samfara því að gjaldþroti er auðleynt.¹⁵

Samkvæmt 76. gr. laga um hlutafélög nr. 2/1995, mega félagstjórn og framkvæmdastjóri ekki gera neinar þær ráðstafanir sem bersýnilega eru fallnar til þess að afla ákveðnum hluthöfum eða öðrum ótilhlýðilegra hagsmuna á kostnað annarra hluthafa eða félagsins. Spurningin um bótaábyrgð stjórnenda kemur ekki upp fyrir en illa er farið og varða oftast gjaldþrota félög. Gjaldþrot hafa aukist gífurlega á undanförunum árum og þessum möguleika verið gefinn aukin gaumur í framhaldi af því.¹⁶

Í álitgerð frá árinu 1994 kemur fram að lítið hafi verið fjallað um skaðabótaábyrgð stjórnenda í íslenski lögræði og að afar sjaldan hafi verið látið á slíkt reyna fyrir dómstólum. Ákvæði (þáverandi) hlutafélagalaga um bótaábyrgð stjórnenda hafi verið fátækleg og litlar viðmiðanir gefnar í lögunum um mat á sök.¹⁷ Það er þó sennilega flestum til hagsbóta að hafa sakarmatið strangt og hafa háan staðal á mati og almennt er þekkingarleysi á rekstri eða lagafyrirmælum ekki afsökun, getur kannski haft áhrif til refsilækkunar þó bótaábyrgð sé til staðar.¹⁸ Reynt hefur þó á skaðabótaábyrgð stjórnenda hlutafélaga í nokkrum dómsmálum. Ein ástæða þess að lítið hefur á hana reynt er að ábyrgðartryggingar hafa ekki tíðkast.¹⁹ Stjórnendur geta nú tryggt sig gegn hugsanlegum bótakröfum sem taka til fjárhagslegs tjóns sem valdið er með athöfnum eða athafnaleysi við störf í þágu félagsins.

14 Árni Harðarsson, Skaðabótaábyrgð stjórnenda hlutafélaga. Úlfjótur 1994 bls. 287.

15 Stefán Már Stefánsson, Íslenskur gjaldþrotaréttur, bls. 82

16 Árni Harðarsson, Skaðabótaábyrgð stjórnenda hlutafélaga. Úlfjótur 1994 bls. 274

17 Álitgerð um skaðabótaábyrgð stjórnenda Miklagarðs hf. Vegna gjaldþrots félagsins: Skarphéðinn Þórisson og María Thjell, 1994.

18 Árni Harðarsson, hdl., Ábyrgð stjórnenda hlutafélaga, raunveruleikinn, afleiðingar vanrækslu, mistaka og lögbrota. Fyrirlestur 1. september 2004.

19 Jakob R. Möller, hrl. Fyrirlestur á vegum EHI 24. apríl 2001.

Talsverð þróun hefur átt sér stað síðustu ár. Hún hefur fremur leitt til þess að herða ábyrgð framkvæmdastjóra og stjórnarmanna í hlutafélögum. Um þetta er reyndar ekki mikið af dómum á sviði skaðabótaréttar á þessu sviði, en nokkrir á sviði refsiréttar

Það er þó ljóst að þegar hlutafélag á í erfiðleikum þá hvílir sérstök skylda á stjórnendum til strangara og nákvæmara eftirlits með málefnum félagsins, þar sem í slíkum tilfellum eykst hættan á að lánadrottinnar biði tjón.²⁰

Samkvæmt 134. gr. laga nr. 2/1995, um hlutafélög geta stofnendur, stjórnarmenn, framkvæmdastjórar og endurskoðendur og skoðunarmenn hlutafélags, svo og matsmenn og rannsóknarmenn, orðið skyldir til að bæta hlutafélagi það tjón, er þeir valda félaginu í störfum sínum, hvort sem er af ásetningi eða gáleysi.

Það getur valdið kröfuhöfum tjóni ef fyrirtæki eru rekin áfram þrátt fyrir að þau séu í raun orðin gjaldþrota. Í þeim tilvikum getur reynt á bótaábyrgð fyrirsvarsmanna. Sbr. HRD 1995/835.²¹ Það er því klárt að stjórnendur geta bakað sér bótaábyrgð með því að gefa fyrirtæki ekki upp til gjaldþrotaskipta þegar skilyrði fyrir slíku eru komin fram. Af dómaframkvæmd verður þó ekki annað ráðið en að lítið reyni á ábyrgð stjórnenda, þar sem dómstólar gera miklar sönnunarkröfur um að kröfuhafar sanni að forsvarsmönnum hefði mátt vera ljóst að viðkomandi ráðstöfun yrði kröfuhafa til tjóns. Sjá hér einnig HRD 1987/1091.²²

Kröfuhafar eru héraðs alltaf í þeirri stöðu að þurfa að sýna fram á sök fyrirsvarsmanna samkvæmt almennum skaðabótareglum. Eru sumir þeirrar skoðunar að væri ekkert óeðlilegt við að leggja meiri sönnunarkröfur á fyrirsvarsmenn fyrirtækja um að þeim hefði ekki mátt vera ljóst að fyrirtækið ætti ekki fyrir skuldum þegar einhver tiltekin ráðstöfun var gerð. Í íslenskum og dönskum rétti hefur þó verið hafnað hverskyns tillögum um öfuga sönnunarbyrði.²³ Varla er þetta þó algilt því að einu leyti sérstaklega hafa þó sönnunatriði sérstöðu í þessum málum. Fyrir utanaðkomandi aðila, tjónþola, getur verið mjög erfitt að sanna atriði er varða innri málefni félags eða leggja fram skjöl til sönnunar máli sínu. Þannig getur verið mjög erfitt að fyrir tjónþola að sýna fram á að staða félags hafi verið með þeim hætti að það hafi borið að gefa það upp til gjaldþrotaskipta skv. 64. gr. gbl. Meginmarkmið reglna um sönnunarbyrði er annarsvegar að leiða hið sanna í ljós og hinsvegar að menn nái fram rétti sínum. Dómstólar hafa frjálst mat um það hvor aðili beri sönnunarburði um tiltekin atriði, sem vafi leikur á um, og ef sérstaklega stendur á getur verið rétt að

20 Álitserð um skaðabótaábyrgð stjórnenda Miklagarðs hf. Vegna gjaldþrots félagsins: Skarphéðinn Þórisson og María Thjell, 1994.

21 HRD 1995/835: Hlutafélag var stofnað til að annast útihátið norðanlands. Hátiðin gekk ekki eins vel og vænst hafði verið og varð félagið gjaldþrota. Ríkissjóður taldi að félagið hefði mismunað kröfuhöfum og látið greiðslu söluskatts sitja á hakanum. Ennfremur segir í dómi Hæstaréttar, “ Af hálfu aðaláfrýjanda er því haldið fram hér fyrir dómi, að af honum megi sjá að greiðst hefðu 85% af kröfu hans, hefðu gagnáfrýjendur gefið félagið upp til skipta strax að lokinni útihátið. Hefur þessu ekki verið mótmælt”.

22 HRD 1987/1031: Í dómi Hæstaréttar segir: “ Svo sem fram kemur í Héraðsdómi var stærstum hluta af andvirði eigna félagsins varið til að greiða kröfur þær er mál þetta snýst um (Það er einkum þær kröfur sem þeir voru í persónulegum ábyrgðum fyrir). Fóru greiðslurnar að mestu fram áður en skilánefnd tók til starfa. Telja verður að aðaláfrýjendur hafi fellt á sig skaðabótaábyrgð sem stjórnarmenn fyrir þessum greiðslum eins og síðar greinir, þótt kröfurnar væru gjaldkræfar bökuðu þeir sér eigi að síður bótaábyrgð.....”.

23 Jakob R. Möller, hrl. Fyrirlestur á vegum EHÍ 24. apríl 2001

víkja frá meginreglunni um að sönnunarbyrði um sök hvíli á tjónþola. Í samræmi við það er heimilt að láta þann aðila, sem nær stendur að tryggja sér sönnun um staðreynd og auðveldara er fyrir að færa sönnur á tiltekið atriði, bera hallann af skorti á sönnun.²⁴ Hefur Hæstiréttur beitt þessu sjónarmiði í dómum, sbr. HRD 1974:905.

Í tveimur nýlegum Hæstaréttardómum í málunum nr. 7/2004 og 60/2004 var þó fjallað um skyldu fyrirsvarsmanna til að krefjast búskipta.²⁵ Af báðum þessum dómum verður ekki annað ráðið en að skyldan til að krefjast gjaldþrotaskipta sé ekki mjög rík. Í seinna málinu vísaði Hæstiréttur málinu frá Héraðsdómi, sem hafði komist að þeirri niðurstöðu að forráðamönnum félagsins hefði verið löngu orðið skylt að gefa bú félagsins upp til gjaldþrotaskipta og að forráðamenn félagsins hefðu haft uppi sviksamlegt atferli.

Hæstiréttur segir eftirfarandi í báðum dómunum:

“Samkvæmt 2. mgr., sbr. 1. mgr. 64. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o.fl. er skuldara, sem er bókhaldsskyldur, skylt að krefjast gjaldþrotaskipta á búi sínu ef hann getur ekki staðið í fullum skilum við lánardrottna sína þegar kröfur þeirra falla í gjalddaga, enda verði ekki talið sennilegt að greiðsluörðugleikar hans líði hjá innan skamms tíma. Skylda sú, sem hér um ræðir, ræðst eftir hljóðan ákvæðisins eingöngu af fyrirsjáanlegri getu skuldarans til að standa í skilum með greiðslu skuldbindinga sinna þegar þær falla í gjalddaga. Takist skuldara það, hvort sem er með því að verða sér úti um fé með aflahæfi sínu eða með því að ganga á eignir sínar eða taka fé að láni, er honum hvorki rétt né skylt samkvæmt ákvæðinu að krefjast gjaldþrotaskipta á búi sínu. Gildir þá einu út af fyrir sig hvort tap hafi orðið af atvinnurekstri hans eða andvirði eigna hrökkvi ekki fyrir skuldum.”

Þar sem það lá ekki fyrir í málinu hvort þessi tímunktur hafi verið kominn og málið valt á því var því vísað frá vegna vanreifunar.

²⁴ Árni Harðarsson, Skaðabótaábyrgð stjórnenda hlutfélaga. Úlfjótur 1994 bls. 314

²⁵ HRD 7/2004: Acco Limited gegn Theodóri Skúla Halldórssyni: B ehf. hafði verið tekið til gjaldþrotaskipta og búið reynst eignalaust. Kröfuhafinn A höfðaði þá skaðabótamál á hendur T, fyrrverandi framkvæmdastjóra og stjórnarmanni B ehf. (síðar Í ehf.) en rekstur þess félags hafði verið keyptur af B hf. Í málinu krafðist A skaðabóta úr hendi T vegna þess að honum hafi mátt vera ljóst að B ehf. yrði ófært um að greiða vörur sem pantaðar voru eftir 15. desember 1998. Talið var í ljós leitt að slík skylda hafi hvílt á T eftir 16. mars 1999, en hins vegar lá ekkert fyrir í málinu um það hvort T hafi verið orðið skylt að krefjast skipta á búinu fyrir síðarnefnda tímamarkið. Vegna þessarar vanreifunar var málinu vísað sjálfkrafa frá héraðsdómi.

HRD 60/2004: Jóhannes Rúnar Jóhannesson og Þorbjörn Stefánsson gegn Austurbakka hf: Þegar bú Í hf. var tekið til gjaldþrotaskipta voru ógreiddir reikningar vegna vöruúttekta félagsins hjá A. A krafðist skaðabóta úr hendi J, fyrrverandi stjórnarformanns Í hf., og Þ, fyrrverandi framkvæmdastjóra Í hf., þar sem hann taldi þá hafa átt viðskipti við sig eftir að þeim hafi verið orðið skylt að gefa félagið upp til skipta. Talið var að ekki lægju fyrir næg gögn í málinu til þess að unnt væri að meta hvort J og Þ hafi verið orðið skylt vegna ákvæða 64. gr. laga nr. 21/1991 að krefjast gjaldþrotaskipta á búi þess fyrr en raun varð á. Var málið svo vanreifað að þessu leyti að óhjákvæmilegt var að vísað því sjálfkrafa frá héraðsdómi.

Ekki verður annað ráðið af ummælum Hæstaréttar að ef skuldari eigi möguleika á að leysa skuldbindingar sínar með láni þá sé honum ekki skylt að gefa bú sitt upp til gjaldþrotaskipta.

Það hversu fá íslensk dómafordæmi eru til á þessu sviði, felur ekki í sér ástæðu til að álykta að dómstólar séu sérlega tregir til að leggja bótaábyrgð á þessu tilvikum. Á sama hátt er ekki ástæða til að ætla að þetta sé vegna þess að staðall stjórnenda íslenskra hlutafélaga sé það hár. Hér verður að leita annarra orsaka. Ástæðurnar getur verið að finna í miklum sönnunarörðugleikum, ógjaldfærni stjórnenda eða jafnvel hugsanlegri samkennd milli aðila viðskiptalífsins sem leiðir af sér að þeir eru tregari en ella til málshöfðunar á hendur stjórnendum annarra fyrirtækja persónulega.²⁶ Á heildina litið virðast þó dómstólar vera nokkuð umburðalyndir gagnvart stjórnendum í fjárhagslega bágstöddum hlutafélögum að því er varðar aðgerðir þeirra skömmu fyrir gjaldþrot, svo lengi sem að þeir framkvæma í góðri trú.²⁷ Dómur Héraðsdóms í Nanooq – málinu virtist boða mikla breytingu í þessum efnun, en eftir ummæli Hæstaréttar virðist þetta umburðarlyndi klárlega vera upp á borðinu.

7. Mögulegar úrbætur.

7.1. Lagabreytingar

7.1.1. Lækkun bótafjárhæðar

Þar sem löggin um ábyrgðarsjóð eru byggð á EES- samningnum er vandséð að hægt sé að breyta ákvæðum um t.d. ábyrgðartímann, en meginreglan um að sjóðurinn ábyrgist allt að 3 mánaða laun 18 mánuði aftur í tímann er lögfest í tilskipun 80/987/EBE.

Samkvæmt 1. mgr. 1. gr. tilskipunarinnar er það meginregla að allir launþegar eiga rétt á greiðslu frá ábyrgðarsjóði launa verði vinnuveitandi gjaldþrota. Tilskipunin heimilar tvær undanþágur frá meginreglunni og er önnur þeirra í 2. mgr. 1. gr., en þar er aðildarríkjum heimilt að undanþiggja kröfur tiltekinna hópa vegna ráðningarsamning eða ráðningarsamkomulags af sérstökum toga eða vegna annars konar trygginga sem veita launþegum sambærilega vernd og kveðið er á um í tilskipuninni. Hin undanþágan er í 10. gr. tilskipunarinnar, en þar er kveðið á um rétt aðildarríkjanna til að gera nauðsynlegar ráðstafanir til að koma í veg fyrir misnotkun og til að hafna eða lækka greiðsluskyldu komi í ljós að skuldbindingin sé óréttmæt vegna sérstakra tengsla milli launþegans og vinnuveitandans og sameiginlegra hagsmuna sem leiðir til þess að þeir geri með sér leynilegt samkomulag.

Samkvæmt þessu gæti íslenska ríkið ekki stýtt ábyrgðartímabilið, en heimilt væri að lækka bótafjárhæðina að svo miklu leiti sem félagslegum markmiðum tilskipunarinnar teldist fullnægt, en aðildarríkin ráða upphæð bótafjárhæðar sjálf.

²⁶ Árni Harðarsson, Skaðabótaábyrgð stjórnenda hlutafélaga. Úlfjótur 1994 bls. 274

²⁷ Árni Harðarsson, Skaðabótaábyrgð stjórnenda hlutafélaga. Úlfjótur 1994 bls. 301

7.1.2. Styttling ábyrgðartíma á lífeyrissjóðsiðgjöldum

Ábyrgðartímann á lífeyrissjóðsiðgjöldunum mætti stytta með lagabreytingu. Slik breyting myndi að visu fela í sér lakari vernd fyrir launþega, en á hinn bóginn yrði hún til þess fallin að þrýsta á lífeyrissjóðina um að hefja innheimtuaðgerðir fyrr á hendur vinnuveitendum.

Stytting ábyrgðartímans, t.d. í 12 mánuði í stað 18 nú, myndi þýða minni útgjöld fyrir Ábyrgðasjóð launa. Þetta er þó pólitísk ákvörðun á hverjum tíma og hugmyndir um skemmri tíma en 18 mánuði ekki nýjar af nálinni. Verður því ekki frekar fjallað um það hér að öðru leiti en því, að á það skal bent að samkvæmt lauslegri samantekt greiddi sjóðurinn á bilinu 36-40 milljónir króna ásamt vöxtum vegna lífeyrissjóðsiðgjalda sem voru vegna tímabila utan 12 mánaða á síðasta ári.

7.1.3. Breytingar á gjaldprotalögum.

Ljóst er að “flöskuhálsinn” í innheimtu krafna er sá að erfiðlega gengur að ná fram árangurslausum fjárnámum á hendur skuldara. Slikt hefur án vafa þau áhrif að bú koma seint til skipta auk þess sem kröfur geta hlaðist upp, þ.á.m. launakröfur, ef ekki tekst að grípa nægjanlega fljótt inn í. Það er að mati margra löngu orðið tímabært að breyta gjaldprotalögum á þann hátt að hægt sé að knýja fram gjaldprotaskipti á grundvelli árangurslauss fjárnáms þótt gerðarþoli hafi ekki mætt og lýst yfir eignaleysi og engar skráðar eignir til tryggingar kröfum að finna. Gerðarþoli gæti svo mætt þegar málið væri tekið fyrir í Héraðsdómi og haldið uppi vörnum þar, t.d. með því að benda á eignir og þannig forðað gjaldþroti. Hugsanlega mætti breyta lögnum þannig að þetta gildi aðeins um félög, en ekki einstaklinga, enda kannski eðlilegra að leggja ríkari ábyrgð á fyrirsvarsmenn fyrirtækja að þeir mæti eða láti mæta við fjárnám hjá sýslumanni. Með þeim hætti væri einnig minni hætta á að árangurslaus fjárnám yrðu gerð hjá einstaklingum vegna “mistaka”eða gleymsku. Lagabreyting sem þessi myndi án efa auka mjög alla skilvirkni í afgreiðslu aðfaramála hjá sýslumannsembættunum.

7.2. Önnur úrræði

7.2.1. Skipulagsbreytingar hjá sýslumönnum og dómstólum

Að mati þeirra lögmanna sem rætt var við þyrfti sýslumannsembættið í Reykjavík i samvinnu við lögreglu að gera verulegt átak í að handtaka skuldara sem ekki sinna boðunum yfirvalda. Handtaka menn samdægurs ef þeir ekki sinna lögregluboðunum. Svoleiðis átak í 3-4 mánuði myndi vera fljótt að fréttast og skuldarar myndu því sinna boðunum betur en áður.

Margvíslegar ástæður geta verið fyrir því að búskipti dragist á langinn. Eignalausum og tiltölulega einföldum búum á þó almennt verið hægt að ljúka innan eðlilegra tímamarka, eða á um sex mánuðum. Telja verður brýnt að dómstólar sinni eftirfylgni með skiptastjórum, þannig að búskipti dragist ekki óþarflega á langinn og að lögmenn sem ekki gefi haldgóðar skýringar á töfum á skiptum fái undantekningalaust ekki úthlutað búum á meðan svo er.

7.2.2. Takmörkun á heimildum til að stofna ný félög

Í ljósi þeirra upplýsinga sem fram koma í álitinu varðandi fjölda þeirra aðila sem átt hafa aðild að fyrirtækjum sem ítrekað hafa farið í gjaldþrot, vaknar sú spurning hvort ekki verði að fara að líta til norðurlandanna og innleiða einhverjar takmarkanir á heimildum manna til að fara í rekstur hafi þeir áður verið stofnendur eða stjórnarmenn í fyrirtækjum sem tekin hafa verið til gjaldþrotaskipta. Annað hvort þannig að aðilum verði gert ókleyft að stofna til virðisaukaskattskylds reksturs í einhvern ákveðinn tíma eða að þeim verði gert að leggja fram tryggingar vegna rekstursins.

7.2.3. Bætt vinnubrögð skiptastjóra

Ljóst er að allur gangur virðist vera á því hvernig skiptastjórar afgangi þrotabú og greinir menn á um hversu ítarlega skiptastjórar eiga að kanna réttmæti launakrafna þegar ekki eru til peningar í búunum til að kafa djúpt í málin. Orðaði einn lögmaðurinn það svo að það væri almenn tilhneiging hjá lögmonnum að “kvitta” upp á eignalausni búin. Töldu sumir þeirra að ein möguleg lausn á þessu væri e.t.v. að hafa skiptatryggingar hærrí í þeim tilfellum sem búast má við að launakröfur komi fram í búum. Heimildin til að hafa skiptatryggingar hærrí í einstökum tilvikum er fyrir hendi, en væri lítið notuð. Töldu sumir lögmennt að eitthvað kerfi þyrfti að vera fyrir hendi sem tryggði greiðslu fyrir kostnaði við rannsókn á launakröfum, t.d. að Ábyrgðarsjóður legði út fyrir vinnu við að kanna launakröfur. Töldu menn að það gæti verið góð fjárfesting fyrir sjóðinn ef farið væri vel ofan í hverja einustu kröfu af hálfu skiptastjóra.

Skoða mætti þann möguleika að skiptastjórum yrði gert skylt að setja sig í samband við sjóðinn þegar launakröfur eru t.d. að fara yfir einhver mörk. Að þeir hafi þá fund með sjóðnum áður en þeir viðurkenna kröfu. Þannig getur sjóðurinn fengið allt upp á borðið og þannig séð hvort ástæða sé til að gera athugasemdir við vinnubrögð skiptastjóra við meðferð þeirra á kröfum

Sjóðurinn ætti að gera þá kröfu að skiptastjórar sendi sjóðnum kröfuskrár um leið og þær liggja fyrir ásamt boðun á skiptafund. Þá getur sjóðurinn metið hvort hann telur ástæðu til að mæta og hafa eftir atvikum uppi athugasemdir.

Einnig væri áhugavert fyrir sjóðinn að kanna þann möguleika að skiptastjórum sé gert skylt að senda með umsögnum sínum útfyllt og undirritað form eða eyðublað þar sem fram kemur staðfesting skiptastjóra á hvaða gögn lágu fyrir þegar afstaða hans til réttmætis krafna var tekin. Slíkt myndi auðvelda sjóðnum að sjá hvaða vinna liggur að baki afstöðu skiptastjóra til krafna. Þessar auknu skyldur yrðu þó væntanlega umdeildar á meðal lögmannna og því e.t.v. nauðsynlegt að gera slíkt í samráði við Lögmannafélag Íslands.

Framkvæmd greiðslna úr Ábyrgðarsjóði launa má að sumu leiti líkja við endurgreiðslur opinberra gjalda, þ.e.a.s. greiðslur eru byggðar á upplýsingum frá þeim sem krefur sjóðinn, að teknu tilliti til eftirlitskerfis þess sem beitt er við skoðun á kröfum. Í skattalögum eru margskonar viðurlög við ófullnægjandi upplýsingagjöf, nægir þar að nefna t.d. 109. gr. laga nr. 75/1981, um tekju – og eignaskatt.²⁸ Í

28 1. mgr. 109. gr. Skýri skattskyldur maður af ásetningi eða stórkostlegu hirðuleysi rangt eða villandi frá einhverju því sem máli skiptir um tekjuskatt sinn eða eignarskatt skal hann greiða fésekt allt að tífaldri skattfjárhæð af þeim

lögnum um Ábyrgðasjóð eru einungis ákvæði er varða endurkröfurétt sjóðsins ef síðar kemur í ljós að greiðsla er ranglega fengin með rangri upplýsingagjöf, sbr. 26. gr. Samkvæmt ákvæðinu ber því að endurgreiða þann hluta sem ofgreiddur var. Skoða mætti þann möguleika að setja inn ákvæði í lögum um Ábyrgðasjóð þar sem einhverskonar viðurlög, hugsanlega missir réttar til greiðslu, væru við bersýnilega rangri upplýsingagjöf til sjóðsins sem greinilega er til þess fallin að afla greiðslu með röngum hætti úr sjóðnum, t.d. í þeim tilvikum sem menn láta hjá líða að geta um tekjur eða bætur sem kæmu til frádráttar greiðslu úr sjóðnum. Þó ekki sé hægt að fullyrða með vissu hvaða áhrif slík ákvæði hefðu á útgjöld sjóðsins má þó reikna með að þau yrðu til þess fallin að lögmenn lýstu nákvæmari kröfum en nú er gert fyrir skjólstæðinga sína og þeim tilfellum sem sjóðurinn þarf að afla viðbótarupplýsinga myndi fækka.

7.2.4. Auka skilvirkni í afgreiðslu mála

Reyna verður að finna leiðir til að gera afgreiðslu krafna skilvirkari, m.a. í þeim tilgangi að spara vaxtakostnað. Kröfur sem ekki eru afgreiddar tímanlega, bæði hjá skiptastjórum og hjá Ábyrgðarsjóði launa safna vöxtum sem sjóðurinn ber á endanum kostnaðinn af. Samkvæmt upplýsingum er nú unnið að því að koma á rafrænni kröfuskráningu lífeyrisjóðs – og launakrafna. Lögmenn senda þá kröfur sínar með rafrænum hætti í gegnum tölvupóst til sjóðsins og er þá hægt að lesa gögnin beint inn á Navision tölvukerfið. Með þessu skapast hagræðing í frumskráningu krafna. Jafnframt rafrænu sendingunni senda lögmenn þá einnig kröfur sínar í pappíriformi og við móttöku þeirra er borið saman hvort innlestur hafi verið réttur eða ekki.

7.2.5. Endurkröfur á hendur stjórnendum

Samkeppnismál hafa óneitanlega verið mikið í umræðunni og vangaveltur um ábyrgð stjórnarmanna verið áberandi. Miklir fjármunir og völd hafa verið að skipta um hendur í stórum hlutafélögum og hér á landi hefur verið vakning í anda þess sem gerist t.d. í Bandaríkjunum varðandi málsóknir.²⁹ Vaknar því óneitanlega sú spurning hvort Ábyrgðarsjóður launa þyrfti ekki í auknum mæli að kanna möguleika á málsóknum á hendur stjórnendum hlutafélaga persónulega, sérstaklega í þeim tilvikum sem vænta má að bótaábyrgð sé fyrir hendi annarsvegar og að þeir eða sá sem krafa beinist að sé gjaldfær hinsvegar.

8. Samantekt

Í álitsgerð þessari hefur verið fjallað um nokkur álitaefni varðandi útgjaldaaukningu hjá Ábyrgðasjóði launa og umhverfi það sem sjóðurinn starfar í. Í álitsgerðinni er m.a. bent á eftirfarandi atriði:

Útgjaldaaukningin:

---

skattstofni sem undan var dreginn og aldrei lægri fésekt en nemur tvöfaldri skattfjárhæðinni. Skattur af álagi skv. 108. gr. dregst frá sektarfjárhæð. Stórfellt brot gegn ákvæði þessu varðar við 1. mgr. 262. gr. almennra hegningarlaga.

Í 2.mgr. 109. gr. er svofellt ákvæði: „Hver sá sem af ásetningi eða stórkostlegu hirðuleysi lætur skattyfirvöldum í té rangar eða villandi upplýsingar eða gögn varðandi skattframtöl annarra aðila eða aðstoðar við ranga eða villandi skýrslugjöf til skattyfirvalda skal sæta þeirri refsingu er segir í 1. mgr. þessarar greinar

²⁹ Árni Harðarsson, hdl., Ábyrgð stjórnenda hlutafélaga, raunveruleikinn, afleiðingar vanrækslu, mistaka og lögbrota.

Fyrirlestur 1. september 2004.

- Árið 2003 fól í sér 106% aukningu frá árinu 2001.
- Lífeyrissjóðsgreiðslurnar jukust um 37,6 %.
- Vaxtakostnaður fjórfaldaðist.
- Lögfræði og innheimtukostnaður hefur fjórfaldast.

Ástæður útgjaldaaukningarinnar:

- Gríðarlega fjölgun gjaldþrotaskipta og stærri gjaldþrot en áður.
- Þriðjungur gjaldþrota fyrirtækja yngri en fjögurra ára.
- Ábyrgð stjórnenda fyrirtækja. Þú koma alltof seint til skipta – Þúin ekki gefin upp til skipta þegar timinn er kominn.
- Mikill meirihluti þrotabúa eignalaus.
- Fyrirtæki farin á kennitöluflakk og skjóta undan eignum.
- Lagaumhverfi sjóðsins, langur ábyrgðartími lífeyrissjóðsiðgjalda.
- Breytt viðskiptaumhverfi og siðferði – Allsherjarveð lánastofnana. (Nanooq-málið).
- Flöskuhálsar í kerfinu – Sýslumannsembættið í Reykjavík óskilvirkt, seinagangur í fjárnámum.
- Vinnubrögð skiptastjóra – Kanna kröfur misjafnlega vel. Tilhneiging til að “kvitta” upp á eignalausú búin. Skipti dragast á langinn.
- Hækkun á lögmannsbóknum og dæmdum málskostnaði.
- Endurtekin gjaldþrot aðila.

Mögulegar úrbætur:

- Styttu ábyrgðartímann á lífeyrissjóðsiðgjöldunum.
- Breytu gjaldþrotalögum þannig að krefjast megi gjaldþrotaskipta þótt gerðarþoli hafi ekki mætt sannanlega boðaður til fyrirtöku hjá sýslumanni.
- Gera sýslumannsembættin skilvirkari (aðallega í Reykjavík).
- Auka skilvirkni í innheimtu lífeyrissjóðsiðgjalda.
- Gera auknar kröfur til vinnubragða skiptastjóra.
- Auka virkni Ábyrgðarsjóðs gagnvart þrotabúum. Mæta á skiptafundi.
- Auka skilvirkni í afgreiðslu mála. Rafræn skráning krafna.
- Endurkröfur (skaðabótakröfur) á hendur stjórnendum þar sem bótaábyrgð er líkleg og stjórnendur gjaldfærir.
- Setja hömlur á heimildir manna, sem verið hafa í gjaldþrota fyrirtækjum, til að hafa afskipti af fyrirtækjum á ný.

Ljóst er að aðalorsökin fyrir hinum auknu úrgjöldum Ábyrgðarsjóðs launa er hin gífurlega aukning gjaldþrota sem gengið hafa yfir þjóðfélagið í þó nokkurn tíma og virðist ekkert lát þar vera á. Það hlýtur að vera ástæða fyrir stjórnvöld, aðila vinnumarkaðarins og fjármálafyrirtæki, að kanna ástæður aukningar á gjaldþrotum og reyna að spyrna við þeim með einhverjum hætti.

Fylgiskjöl:

1. Bréf Vinnuálfstofnunar til sex lífeyrisjóða dagsett 15. september 2004.

2. Bréf Vinnumálastofnunar til tollstjórans í Reykjavík dags. 15. september 2004.
3. Bréf Vinnumálastofnunar til Ríkislögreglustjóra dags. 22. september 2004.
4. Greinargerð lífeyrisjóðsins Framsýnar dags. 27. september 2004.
5. Greinargerð tollstjórans í Reykjavík dags. 1. október 2004.
6. Greinargerð Sameinaða lífeyrissjóðsins dags. 4. nóvember 2004.
7. Greinargerð Lífiðnar dags. 4. nóvember 2004.
8. Greinargerð Lífeyrissjóðs verslunarmanna dags. 9. nóvember 2004.
9. Greinargerð KB banka vegna Frjálsa lífeyrissjóðsins dags. 10. nóvember 2004.
10. Bréf til Sýslumannsins í Reykjavík dags. 2. nóvember 2004.
11. Svarbréf sýslumannsins í Reykjavík dags. 9. nóvember 2004.
12. Svarbréf Ríkislögreglustjóra dags. 5. nóvember 2004.
13. Fyrirspurn til norðurlandanna dags. 11. nóvember 2004.
14. Bréf frá Told og Skat í Danmörku dags. 12. nóvember 2004.
15. Bréf frá Svíþjóð dags. 17. nóvember 2004.
16. Yfirlit yfir heildargreiðslur úr Ábyrgðarsjóði launa vegna árána 2001, 2002 og 2003.
17. Yfirlit greiðslna úr Ábyrgðarsjóði launa eftir atvinnugreinaflokkun.

Reykjavík 20. nóvember 2004

Harri Ormarsson, lögfræðingur